

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

סי' רז סי"ג ויש אומרים לאינו מותר רק כשהקדף.

סי' רמד ❖

מסי' רמא עד רמג סי'

11	55	24 – 5	קעא עד קעה	הלכות חלוקת שותפות
0				קעא – 10, קעה – 1, מצרנות – 44
6		107 – 60	קעו עד קפא	הלכות שותפים
		140 – 111	קפב עד קפח	הלכות שלוחין
17		322 – 143	קפט עד רכו	הלכות מקח וממכר
אה"ע 10				
		405 – 325	רכז – רמ	הלכות אונאה
		461 – 408	רמא עד רמט	הלכות מתנה
		526 – 462	רנ עד רנח	הלכות מתנת שכיב מרע

	הלכות חלוקת שותפות (קעא-קעה)	
5	איזה דבר שהשותפין כופין זה את זה לחלוק, וכל דיניו	קעא
15	בית או חצר איך נותנים ד' אמות, ודין הובל שבחצר ונתינת האכסניא	קעב
18	שותפים או אחים שרצו לחלוק דבר שאין בו דין חלוקה, וחלוקת ספרים, ושאיין להם חזקה זה על זה	קעג
21	אחים שחלקו או שותפים או בכור שבאים לחלוק	קעד
24	הלכות מצרות אחין שרצו לחלוק, וכל דיני דבר מצרא	קעה
	הלכות שותפים (קעו – קפא)	
60	השיתוף כיצד מתקיים וכיצד נוהגין וכיצד נפרדין, ואם מת אחד מהם	קעו
100	שותפים שאחד מהם ירד לאומנות המלך או חלה	קעז
103	שותף שבקש מהמוכס שימחול לו	קעח
105	שותפין אין להם חזקה זה על זה	קעט
107	שותפים בחצר שנדרו הנאה זה מזה	קפ
107	שיירא שעמד עליהם גיים והציל אחד מהם	קפא
	הלכות שלוחין (קפב – קפח)	
111	כיצד נעשה שליח, או טעה וקנה ביוקר ואם עבר על דעת משלחו	קפב
119	עשה שליח לקנות לו חמין וקנה לו שעורין	קפג
128	הקונה שדה על שם אחד ואחר כך אומר שהוא לעצמו, ודין שליח מקנה לג' ביחד	קפד
130	סרסור שמכר בפחות או ביותר ממה שאמר לו בעל הבית, ושאר טענות שבינו לבין בעל הבית	קפה
138	הלוקח כלים מן האומן למכור	קפו
139	דין שליח שטוען שאירעו לו אונסים	קפז
140	אין שליחות לעובד כוכבים ויש שליחות לעבד ואשה	קפח
	הלכות מקח וממכר (קפט – רכו)	
143	דין אין המקח נגמר בדברים	קפט
144	דין קניית קרקע בכסף	קצ

מאיר המשפט על הושן משפט חלק ה'

(טו) הרי הוא שלו - והיינו דוקא כשלא היו יכולין להציל דאמרינן ודאי נתיאשו, ואפ"ה כשלא אמר כן הוא למשכיר [דהיינו לשוכר], דמסתמא אמרינן דלא חזר בו הפועל ובשכירתו הוא מציל להמשכיר, כיון דאין לו חלק בו משל עצמו (סמ"ע).

הלכות שלוחין

סימן קפב - כיצד נעשה שליח, או טעה וקנה ביוקר ואם עבר על דעת משלחו, ובו י"ב סעיפים:

(א) הגה: ⁴⁰³ככל דבר שלוחו של אדם כמותו(א), ⁴⁰⁴חוץ מלדבר עזרתו(ג) דקיימא לן אין שליח לדבר עזרה, ⁴⁰⁵וזוקא שהשליח צד חובצא(ד)(ה)(ו), אבל אם אינו צד חובצא הוא שליח אפילו לדבר עזרה⁴³⁸. ⁴⁰⁶האומר לשלוחו צא ומכור לי קרקע או מטלטלין או קנה לי, הרי זה מוכר ולוקח ועושה לו שליחותו וכל מעשיו קיימין(ז), ואין העושה שליח צריך קנין ולא עדים, אלא באמירה בעלמא בינו לבין חברו, ⁴⁰⁷ואין צריך עדים אלא לגלות הדבר אם כבר אחד מהם. הגה: ⁴⁰⁸ולכן האומר לחבירו קח סחורה זו ולשתתף עמך והלך וקנאה, לא יוכל לחזור בו דהוי כשלוחו(ח)⁴³⁹.

(כ) בכל דבר - ראובן אמר בפני אנשים ששמעון ימכור שדהו או שיקנה לו שדה ושמעון לא ידע ומכר שדה של ראובן או שקנה לו שדה ונתקיימו מעשיו (רע"א), יש מקשים א"כ לכל דבר מצוה יועיל השליח ויאמר אדם לחבירו שב בסוכה עבורי הנח תפילין עבורי. והרי בשליחות לדבר עבירה אי לאו דגלי קרא דאין שליח לדבר עבירה הוי ליה בדין שליחות ואף על גב דאין המשלח עושה כלום, אלא כיון דשליח של אדם כמותו לא אמרינן אלא במידי דעשיה דאז הו"ל מעשה שלוחו כמותו, אבל במידי דליכא עשיה לא אמרינן שליח של אדם כמותו, ומש"ה בפסח וקידושין וגירושין הו"ל מעשה שליח כמותו וכאילו הוא בעצמו שחט הפסח, וכן בקידושין וגירושין כאילו הבעל עצמו נתן הקידושין או הגירושין, אבל בתפילין כשהשליח מניח התפילין הנחה זו שהיא עשיה חשוב כאילו המשלח עשה הנחה זו, אבל אכתי לא הניח התפילין על ראשו אלא על ראש שלוחו דאין גוף השליח כגוף המשלח כיון דבמידי דממילא לא שייך מינוי שליחות (קצה"ח).

(כ) חוץ מלדבר עבירה - דדברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין, ויכול המשלח לומר סברתי שלא ישמע לי לעשותו, לכך אין המשלח חייב. אבל אם אין השליח בר חיובא, לא שייך האי טעמא (סמ"ע), י"א שגט שניתן ע"י שליח בעל כרחו דאינו גט כלל, כיון דהיכא דאין שליח לדבר עבירה המעשה בטל, כיון דאיכא חרם רבינו גרשום הוי ליה שליח לדבר

⁴³⁸ עי' לקמן סי' שמח ס"ח שהרמ"א מסתפק בזה.

⁴³⁹ עי' ערוה"ש ס"ז: שלח שליח ומת השליח או הלך למדינת הים ולא נודע אם עשה שליחותו אם לאו או שמא שינה בפרטי השליחות אם נודע שעשה השליחות בכלל אף שלא נודעו הפרטים אמרינן חזקה שלא שינה (מג"א סי' תט סק"ז) ואם לא נודע כלל אם עשה בדבר שבממון לא אמרינן חזקה שליח עושה שליחותו, ובדבר איסור במידי דרבנן אמרינן חזקה זו ויכול המשלח לסמוך ע"ז כאלו נודע שעשה אבל בשל תורה אין סומכין ע"ז רק לחומרא, אמנם להרבה מרבתינו גם בשל תורה סומכין על חזקה זו במקום שאם לא יעשה שליחותו יבא המשלח לידי עבירה כגון שעשאו שליח למכור בהמתו המבכרת [וכן הוא במ"ב סק"ג], ולחומרא לכל הדיעות חיישינן אף במה שאין ביד השליח לבדו לעשות כגון ששלחו לקדש אשה דתלוי גם בדעתה וכיוצא בזה, ויראה לי דאם שכרו בשכר וכבר קיבל השליח שכרו סומכין עליו בכל דבר שבידו לעשות בין לקולא בין לחומרא דבוודאי לא יעבור על איסור גזילה ואלמלי לא עשה שליחותו היה מחזיר לו שכרו. ועי' ש"ך לעיל סי' צא ס"ב ד"ה ו"א.

אחד שאמר לחבירו לך וקנה סחורה מיד פלוני ואני אתן לך מעות דיכולין שניהם לחזור בהם המשלח והשליח ואף דמבואר בסימן קפ"ב דנתחייב לתת לו מעות היינו משום דהוה ערב שעפ"י דיבורו הלך זה וקנה אבל זה דוקא כשא"ל בכך וכך ופרט לו הסכום אבל בלא פרט לו הסכום הו"ל ערב בדבר שאינו קצוב וא"כ לא נעשה ערב ויכול המשלח לחזור וה"ה השליח דכל דזה לא נעשה ערב ויכול לחזור גם השליח לא נעשה שליח (שו"ת שואל ומשיב מהד"ד ח"א סי' מה).

מאיר המשפט על הושן משפט חלק ה'

עבירה⁴⁴⁰. וי"א דהיכא דעושה שליח סתם לגרש ושיהיה ידו כידו ועשייתו כעשייתו והשליח נתן לה הגט בעל כרחיה, דכה"ג שפיר הוי גט כיון דיד השליח כיד המשלח בעיקר הגט, ומה שנתן לה בעל כרחיה ועבר בחרם רבינו גרשום הו"ל כאילו עשה עבירה מדעתו דכל כה"ג עיקר השליחות לא בטל, וחרם רבינו גרשום גבי גירושין אינו אלא כמו איסור אחר, ודוקא היכא דעשאו שליח לכך לגרש בעל כרחיה בטל השליחות (קצה"ח). ויש מסתפקים אם איסור דרבנן מבטל שליחות (רע"א).

(א) שם - אף אם שכר להשליח לעשות העבירה, מ"מ אמרינן אין שליח לדבר עבירה, אף דלענין תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים דלא מהני אף בעשאו שליח, ואעפ"כ אם שכרו מהני משום דיד פועל כיד בעה"ב דמי כמ"ש הש"ך בריש סימן ק"ה, מ"מ לענין אין שליח לדבר עבירה לא אמרינן כן כו', וה"ה בכל הני דלאו בני שליחות ניהו כגון גוי וחרש שוטה וקטן אף בשכר לא מהני, ולא אמרינן יד פועל כיד בעה"ב כו' (פ"ת), וכך אם שלח אותו לעשות דבר שהוא לחוב לאחרים, אף שהוא היה יכול לעשותו בעצמו ואינו דבר עבירה, מ"מ דבר שהוא חוב לאחרים לא אמרינן שלוחו כמותו⁴⁴¹ (פ"ת), וי"ח שיש שליח במקום שחב לאחרים (קצה"ח).

(ב) ודוקא שהשליח בר חיובא כו' - הכל תלוי אם השליח עושה העבירה מדעתו או בע"כ ושליח שלקח משהו בגזל, בחשבו שהוא של המשלח חשיב כבע"כ, ולא תלוי בבר חיובא או לא (ש"ך), וי"א דעיקר תלוי בבר חיובא או לא (רע"א ❖ המהר"ם), האומר שילוח מעותיו ברבית והשליח עשה שליחותו אפשר דגבי גזל בכל כי האי גוונא מוציאין ממנו ואפילו את"ל דגבי גזל אפי' אם אמר לו לגזול והלך וגזל ונתן למשלח ואכל שאינו חייב לשלם מ"מ גבי רבית שאמר לו שילוח מעותיו ברבית ובממוניה עבד שליח איסורא הו"ל כאילו המשלח הלוחה ופשיטא שחייב להחזיר ולא דמי כלל לגזול ומניח לפניהם שפטורים מלשלם, ואפילו אם השליח הוא נכרי (רע"א ❖ המל"מ).

(ג) שם - יש להסתפק אם יש שליח לדבר עבירה באיסור דרבנן (רע"א ❖ המהרי"ט), ונראה פשוט שיש שליח לדבר עבירה (רע"א ❖ המל"מ)⁴⁴², אין חילוק בין השליח בר חיובא או לא ולעולם אין שליח לדבר עבירה, רק גבי חצר דאי בעי עבד ואי בעי לא עביד, ואין הבדל בין שוגג למזיד (רע"א ❖ הש"ך), ויש לעיין אם השליח הוי מומר להכעיס אם מהני השליחות דלטעמא דדברי הרב שייך ג"כ הכא ולטעמא דאי בעי עביד אפשר דחייב המשלח דמהיכי תיתי לא יעשה (רע"א), ועיין שיטה מקובצת [עוד איכא בינייהו ישראל שאמר לאינו ישראל צא וגנוב כליו, אמנם ישראל שאמר לישראל אחר נראה כעובר משום ולפני עור לא תתן מכשול, ועכ"ז אין לו עונש כלל], ועיין סמ"ע סק"ב (ב) שתלה הטעם שיכול לומר סברתי וכו', ועיין לקמן סי' שפ"ח [ז"ל סט"ו: מי שמוחזק ששלשה פעמים מסר ישראל או ממונם ביד עכו"ם, מבקשים עצה ותחבולה לבערו מהעולם. ועי"ש בש"ך שמותר להרגו בידים⁴⁴³] (רע"א), הא דאין שליח לדבר עבירה הוא מטעם שאין ללמוד מתרומה רק לענין שיהיה המעשה קיים, משא"כ בשליח לדבר עבירה דחייב המשלח בעונש כאילו עבר אלאו שיש בו מעשה, זה לא מצינו למילף מתרומה. ותדע, דהא לרוב הפוסקים אפילו בשליח לדבר עבירה המעשה קיים ואפ"ה המשלח פטור מעונש, וכיון דקיום המעשה וחיוב המשלח שני עניינים נפרדים הם, כל שהוא דומיא דחצר דהיינו שאינו בר חיובא לרבינא וכו' אפילו הוא ע"י קטן או גוי חייב המשלח, כיון דגבי חיוב המשלח לא כתיב מיעוטא דגם אתם. והא דאין שליחות לקטן היינו דוקא לענין שאין המעשה של שליח קטן וגוי קיים כגון בקדושין וקנין, אבל בדבר שהמעשה א"א להתבטל כגון שאמר לקטן אקפי לי גדול, חייב המשלח. א"כ בעשה שליח לגנוב יהיה המשלח חייב באונסין, כיון דהמעשה קיים אף בשליח לדבר עבירה א"כ קנהו המשלח להגניבה לענין אונסין. אלא על כרחך דאף חיוב האונסין מכלל חיוב עונש הוא, ואין על המשלח

T : Commented [YL27]
ה סותר את דברי
הש"ך בסק"ה הקודם

⁴⁴⁰ עי' נוב"י אה"ע ח"ב סי' עא אודות א' ששלח שליח לקדש לו אשה פלונית, והוא קדשה לעצמו על ידי שליח, ומקודשת אפילו שעשה עבירה בזה שלא קיים שליחותו. ועי' רע"א לקמן סק"ה (ה) בשם המהר"ט.

⁴⁴¹ עי' פ"ת אה"ע קיט סק"ו, ובפ"ת חו"מ קה סק"ד.

⁴⁴² עי' קצה"ח לעיל סק"ב.

⁴⁴³ וכנראה שהגרע"א רוצה להוציא מזה שיש שליחות לגוי, וצ"ע.

מאיר המשפט על הושן משפט חלק ה'

חיוב עונש (נתה"מ), עיין נודע ביהודה [הוא הי"א הראשון הובא לעיל סק"ב) בקצה"ח] (פ"ת). אחד שתבע לחבירו ששלח שליח עכו"ם לביישו ברבים והלבין פניו ברבים ומברר הדבר בעדים, יש לחייב המשלחו ואף על גב דקי"ל אין שליח לדבר עבירה והמשלחו פטור משום דדברי הרב ודברי תלמיד דברי מי שומעין מ"מ היכי דשליח לאו בר חיובא מחייב שולחו דלא כש"ך, וקשה שהש"ך ביו"ד (סי' קס סקכ"ב) פסק דהיכא דשליח לאו בר חיובא הוא מחייב שולחו ואף שהש"ך בח"מ בתראי ואפשר שחזר ממ"ש ביו"ד מ"מ ה"ל להזכירו בח"מ ולצות לעכו"ם על זה הוי בכלל מסור שמוסר גופו ולצער ולביישו ברבים ודינו חמור ומסור לב"ד לקנסו כפי מגדר מילתא ויקר פדיון נפשו (פ"ת) ❖ השבות יעקב).

⁽¹⁾ שם - ישראל שהוחזק לרמאי שהיה לו סחורה שיש בה חסרון גדול ואינו ניכר לכל, והיה מתיירא למכור ע"י עצמו ומסר הסחורה לגוי חבירו מכירו, וקנאו ישראל אחד לפי תומו מן הגוי, ואח"כ הרגיש הקונה בהחסרון ואינו יכול להוציא מעותיו מהגוי, ואחר החקירה נודע לו שישראל זה החשוד מסר הסחורה לגוי בשליחתו למכור לישראל, אם נעשה כן בישראל ששלח ישראל אחר למכור לזה ברמאות, פשוט הוא דאין דינו כלל עם המשלח כיון דקי"ל אין שליח לדבר עבירה כו', אכן, כיון שהשליח הוא גוי דלאו בר חיובא הוא באונאה דדרך מקח וממכר הוא, כבר פסק הרמ"א בריש סימן קפ"ב היכא דשליח לאו בר חיובא מיחייב שולחו, ואפילו להחולקין, מ"מ אם השליח מוחזק בכך לעשות, לא אמרינן אין שליח לדבר עבירה כמבואר בסימן שפ"ח סעיף ט"ו בהגה, וכל זה אם הישראל ציוה בפירושו למכור לישראל, אבל אם נתן סתם למכור לאחר, נראה דאין לחייבו דהוי רק גרמא בעלמא, ויכול להתנצל ולומר דסבור היה שימכור לגוי ולא לחבירו, והוא נאמן על זה בשבועה (פ"ת).

⁽²⁾ וכל מעשיו קיימין - מי שהיה לו משכון מחברו וכשהגיע הזמן אמר לו צא ומכרו, והלך ומכרו אין בעל המשכון יכול לומר לו לא כוונתי אלא לדחותך שלא הקניתי לך, וכן כל דבר שאמר לשליח לעשות, אין טענה של משטה או לא כוונתי (ש"ך ❖ המבי"ט), וכן אם כתב לאחר לעשות שליחות, אין למשלח זכות לחזור מזה, ואם המשלח מכחיש שזה לא כתב ידו, ואם הוא כופר ואומר שאינו כתב ידו אם נתקיים בב"ד או שעידו מעידו שהוא כתב ידו, נתקיים הדבר (ש"ך ❖ הרשד"ם), וזהו דוקא ע"י מי שהוא בר שליחות, אבל ע"י גוי וחרש שוטה וקטן שאינן בתורת שליחות, אין המקח קיים נגד המשלח בין שהוא מוכר בין שהוא לוקח כמבואר לקמן (סי' קפח ס"א-ב)⁴⁴⁴, אמנם נראה, דבתרומה, דוקא אם אמר לקטן צא תרום והקטן קרא שם תרומה אין תרומתו תרומה, אבל אם ציוה לקטן לתרום והמשלח אמר התבואה שיפריש קטן זה ויקרא לו שם תרומה יהיה תרומה על מותר התבואה, הוי תרומה, דהא תרומה ניטלת במחשבה, וכן במוכר ולוקח ע"י שליח שאינו בתורת שליחות, נראה דדוקא בשליח דלוקח שעשה משיכה ע"י השליח שאינו בר שליחות, לאו כלום הוא, ואפילו מסר אח"כ השליח החפץ להלוקח ומשך בעצמו שלא בפני המוכר משיכתו לאו כלום היא, דהא לא אמר המוכר ללוקח משוך וקני רק להשליח, ואפילו משך בפני המוכר, מ"מ לא היתה דעתו לקנות במשיכה זו רק במשיכה שעשה השליח ומשיכת השליח לא מהני, וכן מוכר שאמר לשליח קטן צא מכור והמשיך לאו כלום הוא. אבל אם המוכר מסר החפץ לקטן וגוי למסרו להלוקח, ואמר או כתב על ידם להלוקח שילך וימשוך ויקנה בשם המוכר, מהני משיכת הלוקח, אמנם בעינן שיאמר לשון דמהני דהיינו לך משוך וקני, אבל אם כתב ואמר ימשוך ויקנה, הוי כאומר משוך ותקנה דלא מהני, כיון דמשמע להבא כמבואר בסימן קצ"ז [סעיף ו']. וכן אם נתן לשליח כסף לקנות קרקע, קנה המשלח, דהשליח מעשה קוף בעיד להוליך המעות להמוכר לקנות בו (נתה"מ)⁴⁴⁵, ראובן נתן חפץ לשמעון למכור בסך כ"ז זהובים, והלך לשוק ומכרו ללוי בסך זה ממש, והודיעו שהוא שליח של ראובן, וקיבל מעות מיד לוי ומסר לו החפץ, ואח"כ נתוודע בעדים שקודם שנגמר מכירת שמעון ללוי קדם ראובן ומכר החפץ הלז שביד שמעון ליהודה (בקנין סודר או בסיטומתא), אם לא ידע לוי מהביטול והחזרה, אין

⁴⁴⁴ עי' לקמן הערה 491.

⁴⁴⁵ עי' מח' קצה"ח ונתה"מ רמד סק"ו(1).

מאיר המשפט על הושן משפט חלק ה'

צריך לוי להחזיר המקח ליהודה, כי אף שיכול ראובן לבטל שליחות שמעון, מ"מ אם לא הודיע ללוי ולא לשמעון הביטול, לא מהני הביטול כלל, ודמיא למה דאיתא בשו"ע סימן קכ"ב סעיף ג' כו', ולפי מ"ש בש"ך שם ס"קיא"א מבואר דבנידון דידן אף אם היה שמעון השליח יודע, כיון שלוי לא ידע, לא מהני הביטול, ע"ש (פ"ת).

(^מ) לא יכול לחזור בו - היינו המשלח, ולענין השליח נתבאר דינו לקמן בסימן קפ"ג סעיף ד' (סמ"ע), וה"ה אם אמר קח סחורה סתם במעותיך ואשתתף עמך, אפילו לא ייחד לו שום סחורה, נעשה שותף תיכף כשקנה. אכן אם קנה סחורה יותר מן הרגילות, דודאי לא אסיק אדעתיה דמשלח ליתן מעות כ"כ, אינו יכול לכפות להמשלח, כעין שכתב בהג"ה סעיף ג', ע"ש קודם שקנה הסחורה אף המשלח יכול לחזור ולבטל השליחות כיון דמיירי דעדיין לא נתן מעות ואחר שקנה בשם המשלח אף השליח אינו יכול לחזור בו, דדוקא קודם שקנה יכול השליח לחזור בו ולומר לעצמי אני קונה, אבל אחר שקנה בשם המשלח שוב אינו יכול לחזור בו וקנהו המשלח, אלא עיקר החילוק שבין חזרת המשלח לחזרת השליח, הוא רק לענין ביטול השליחות שלא בפניו, דהשליח שביטל השליחות בפני עדים שלא בפני המשלח קודם שקנה ואמר לעצמי אני קונה, מהני, כמבואר בסימן קפ"ג ס"ו, ואילו המשלח שביטל השליחות שלא בפני השליח אפילו בפני עדים, והשליח לא ידע והלך וקנה במעות עצמו בשם המשלח כמו שצויה לו המשלח שאמר לו לך וקח במעותיך ואשתתף עמך, חייב להחזיר להשליח מעותיו, כיון דהשליח הוציא ממון על פיו כמו בתן מנה לפלוני או זרוק מנה לים דחייב משום ערב (נתה"מ), כל זה מתחייב מדין ערב (רע"א ❖ המל"מ).

(ב) ⁴⁰⁹עבר השליח(ט) על דעת משלחו לא עשה כלום, ⁴¹⁰ודוקא שהודיע(י) שהוא שליח של פלוני⁴⁴⁶, לפיכך: אע"פ שמשך או המשיך(יא), ⁴¹¹אם נמצא שעבר על דעת משלחו בטל המקח ומחזיר(יב), ⁴¹²אבל אם לא הודיעו שהוא שלוחו של פלוני(יג), נקנה המקח(יד) ויהיה הדין בינו ובין זה ששלחו⁴⁴⁷:

⁴⁴⁶ בניי בב"ב קסט ע"ב רק כתוב את זה לגבי אונאה פחות משטות ששם בנוי על מחילה, ואין מחילה לשליח.

⁴⁴⁷ כל זה דוקא ששינה במזיד, אבל אם טעה ולא זכיר שהוא שליח, אז בטל המקח, ואין השליח אחראי עליו (מחנ"א שלוחין ב). אם השליח שינה לתועלת המשלח, כדי להשיב אבידה ואיכא למימר ג"כ שאם היו הבעלים יודעים בזה לא הוּוּ קפדי, אז לא חשיב שינוי (מחנ"א שלוחין א). לא נתבטל השליחות אלא כשישינה בגוף המקח אבל אם לא שינה בגוף המקח אלא שאמר לו שיקנה סחורה פלונית וימשכנה לבית פלוני ומשכה לבית אחר, או שאמר לו למשוך ומשך ונתן דמים לא נתבטל השליחות (כנה"ג הגהב"י אות כט). שליח שעשה תנאי שלא ברשות המוכר, והמוכר שומע, ומבטל את התנאי, המכירה קיים, ואין תנאי (איגרא רמה סי' כג).

ראובן שנתן חפץ לשמעון שיעבירו ללוי למכרו והלך שמעון ומכרו מעצמו, הוּוּ כעובר על דעת משלחו ויכול המשלח לחזור בו, היינו דווקא שהשליח הודיע לקונה שהוא רק שליח ולולא זה המקח קיים, כמו שכתוב כאן (ד"ג כלל צה סי' טז).

לא כל שינוי שיהיה מבטל השליחות לגמרי, ולכן אם לקח ברבית לקנות איזה דבר שלא מדעת המשלח והרויח שלקחם בזול לא חשיב זה שינוי לבטל השליחות (כנה"ג הגהב"י אות כז). במקום שהשליח מכר שישנם מח' אם השליח חייב או לא, והקונה טוען קים לי, שקיים המקח, ולא רוצה להחזיר הדבר, והשליח טוען קים לי שאין מקח, ואין לו אחריות, אין מקום לומר קים לי במקום שפשע, וכל שהקונה לא משלם, השליח חייב לשלם למוכר (משפט שלום), [עי' נאות דשא נו החולק, וסובר שהסרסור יכול לומר קים לי ולפטור, אמנם בסי' נז הוא טוען שהשליח צריך לשלם]. ואם השליח ומשלח מסכימים עם השינוי שעשה השליח, המקח קיים, אפילו אם הקונה רוצה לחזור לו, אבל קודם שנתרצה המשלח, יכול להקומה לחזור (משפט שלום).

שליח שעויות והסכים אחר כך המשלח למעשיו הענין קיים, אינו רק כשלא הודיע שם משלחו, דהמקח קיים עכ"פ לגבי שליח ואיכא קנין, ואמדו חז"ל דעתיה כשירצה הלז יכול ליטול ריוח ואף שלא ליטול בהפסד, וע"כ בהסכמה לחוד קנה. משא"כ בהודיע ובאמת שינה דלא נעשה קנין כלל, אף בהסכים אח"כ צריך קנין חדש, שהרי גם הנמקנה יכול לחזור (מהרי"ל דיסקין קי) שליח ששינה מדעת משלחו במטלטלין ונאבדו המטלטלין מיד השליח אף על פי שאם היו המטלטלין בעין המקח בטל, עכשיו שנאבדו אין המשלח יכול לתבוע מעותיו מן המוכר אלא מן השליח (כנה"ג הגה"ט אות לז).

מאיר המשפט על הושן משפט חלק ה'

^(ט) עבר השליח כו' - ראובן עשה הסכם עם שמעון ומסר מעות ביד שמעון שיוליך אותו למכור בעיר פלוני ויתפרע מהרווחים, והתנו ביניהם שימכור הבגדים שמעון או שלוחו בהסכמת ובידיעת לוי וכל מה שיותר מהבגדים ישאר ביד לוי הנז' וכל זה כתוב וחתום, אחר ימי' נתפטר ראובן עם יהודה ומינהו מורשה שילך למכור הבגדים אשר ביד שמעון. ובהגיע יהודה ע"י הרשאה זו לשמעון מכרו הבגדים שניהם יחד ונתפרע מהמעות כפי תנאיו, ועתה בא ראובן ושואל משמעון שיביא לו כתב יד לוי כאשר התנו ביניהם בראשונה שימכרו הבגדים ע"י לוי והשיב שמעון כי כבר חזר בו במה שהרשה את יהודה מורשה גמור כדין וכהלכה. והנה שליח שבא בהרשאה כתקנה לא סגי בגלוי דעת אלא ודאי צריך להתנות, דכל דבר שאין רגילות אין מועיל גלוי דעת עד שיתנה, א"כ יש לנו לומר שזה גלה דעתו למורשה שלוי יהיה בחברתו בשעת המכירה, ומ"מ אח"כ אמר ששם שמעון פיו כפיו כו' לומר שאע"פ שאמרתיו כן אין כונתי שיהיה תנאי גמור שלא ימכור אלא מדעת לוי אלא הרי אתה במקומי וכמו שאני הייתי יכול לשנות דעתי שנר' לי עתה שהטוב שיהיה מכירת הבגדים בעצת לוי ומטעם זה לא הטיל תנאי גמור אלא שגלה דעתו שליותר יפוי כח היה רוצה בדעת לוי לא שיעכב זה המכיר ויש הוכחא לזה שאם לא תאמר כן אלא שעכ"פ היה רוצה שלא ימכרו הבגדים אלא מדעת לוי וכי לא היה אפשר שלוי לא ירצה להטפל בענין או שלא ימצא בעיר שאלוניקי בעת ההיא ומה יעשה שמעון אז אלא ודאי שלא חש לפר' מפני שלא היה תנאי גמור ידיעת לוי אלא ליותר טוב וכשעש' המורשה הנז' רצה לעשותו באופן שיהיה כח למורשה ככחו ממש כנז' ונלע"ד שזה ברור ואפילו תאמר שאין הדבר כ"כ ברור קי"ל יד בעל השטר על התחתונה ונקרא בעל השטר מי שצריך לחייב את חברו שכנגדו מכח השטר וכאן הוא ראובן (ש"ך ❖ הרשד"ם), ראובן מסר פקדון לשמעון ואמר לו שימסרנו ביד לוי ויהודה והוא מצא ללוי ואמר לו הנה פקדון זה שנתן לי ראובן שאשלח אותו בידך וביד יהודה והשיב לוי לשמעון תנהו ביד יהודה כי הכל אחד וכן עשה שמעון ויהודה קבל הפקדון ואח"כ נאבד הפקדון מידו ששמעון נקי מעון ופטור מלשלם והטעם דבכל המקומו' אנו הולכים אחרי אומדן הדעת והדעת נותן והשכל מחייב שלא היה לאלו הנפקדים להיותם תפוסים בפקדון אלא כל שנתן אותה ביד אחד מהם בפני חבירו יצא שמעון ידי חובת שליחותו וכל שהוא מדעת חברו כמו בפניו דמי (ש"ך ❖ הרשד"ם), פקיד אחד שהיו שולחים לו סחורות ראובן ושמעון בספינה, ונכתב לו סדר להבטיח סחורות ראובן. והפקיד טעה ונתחלף לו השטה שהבטיח סחורות שמעון. והאניה נשברה, ועתה נפל הפרש בין ראובן ושמעון על הבטחון הנז', ראובן אומר לי משפט הבטחון שהורשה הפקיד להבטיח סחורת, ושמעון טוען ואומר לי משפט הבטחון, אף על פי שלא הורשה הפקיד להבטיח סחורת מזלו גרם שנתחלף לפקיד והבטיח סחורת. שמעון אין לו שום זכות בהבטחה שהבטיח הפקיד על שמו, דכיון ששינה ועבר על דעת שמעון המשלחו, אין כאן שליחות כלל, ותכף נתבטל השליחות אז כשעשה ההבטחה. ואם לא היתה נפסדת הספינה, לא היה מקום לחייב לשמעון לשלם מעות ההבטחה. ואם כן עתה שנפסדת הספינה שנמשך תועלת לשמעון בהבטחה, לאו כל כמיניה דשמעון לקיים מה שעשה הפקיד. ולגבי ראובן יראה שפשיעה גדולה פשע הפקיד שלא הבטיח כמו שצוהו, ואיכא קפידא גדולה בדבר, ועליו לשלם ההפסד אם הביטוח לא ישלם, אמנם מאחר ונכרים דברי אמת שטעה, וכשהבטיח חשב שהיה מבטיח לחשבון ראובן, דאין להעלות על לב שמדעת וכוונה עשה מה שעשה והיה מחייב עצמו בתשלומי

ראובן שהתנה עם שמעון שלא ימכור סחורה אחת אם לא בידיעת לוי ואם ימכור בלתי ידיעת לוי שיפרע סך כך ומכרה בלתי ידיעת לוי, אם המכר הוא לישראל והודיעו שהוא שליח ויש עדים בדבר חוזר המקח ואם א"א לבטל המקח כגון שהלך הקונה למדינת הים או שקנאם תוגר או שלא הודיע לקונה שהוא שליח משלם השליח המותר' מכיסו, וי"א שבכל ענין אם אמר שהוא שליח או לא, אם ימכרנו מדעת לוי אין לשליח שום חיוב ואם לא ימכרנו מדעת לוי ישלם כן וכך גם השליח כבר ידע התנאי הזה ואף על פי כן מכרם שלא מדעת לוי הרי הוא כאלו סבר וקבל לפרוע המותר (כנה"ג הגה"ט אות מג).

ראובן נתן לשמעון שליח חפץ למכרו ולא הזכיר לו הסכום, והשליח חקר מתגרים בכמה ימכרנו ומכרו ועכ"ז נתברר אח"כ שנתאנה במכירת החפץ וא"א להחזיר הדבר, והחפץ הוא מדברים שאין להם ערך ידוע לכל, ופסק דהשליח פטור (משפט שלום ס"ב).

מאיר המשפט על הושן משפט חלק ה'

פושע. ויראה דאפילו אם היה שמעון מוחזק בזכות ההבטחה הזאת, היה הדין נותן להוציאו מידו ולזכות בה לראובן (ש"ך ❖ המהרש"ך) שלח שליח לקנות שעורים וקנה חטים ושלחה דרך ים ונאבדה אותה הספינה, באופן שנאבדה אותה הסחורה. ויראה בלי ספק שאותה הסחורה שקנה השליח שלא מדעת המשלח היא באחריות השליח עד שיודע שהמשלח יחפוץ באותה הסחורה שקנה השליח שלא מדעתו, וכיון ששינה ברשותיה דשליח קאי לענין אם נאנסה. אמנם אם האונס אין לו קשר לפשיעה זה על המשלח. ודוקא היכא שצוהו המשלח לקנות חטים וקנה שעורים ולא עשה בהן שום מעשה אחר ונאנסו אז שם במקום שקנאם, יסבור הרשב"א ז"ל לפטור את השליח כיון שלא עשה השליח שום מעשה אחר. אמנם במקרה שהשליח קנה סחורה שלא הרשה המשלח ושם אותה הסחורה במקום דשכיח היזקא, דהיינו ששלחו דרך ים, ודאי כה"ג ראוי לחייבו (ש"ך ❖ המהרש"ך).

(⁷¹) ודוקא שהודיעו - גוי השולח יהודי להלוות ריבית ליהודי אחר, והלוה תובע מהשליח היהודי הריבית, בטענה שאין שליחות לעכו"ם, אם הזכיר השליח שם העובד כוכבים שעובד כוכבים פלוני לזה ממנו, ודאי אין על השליח שום תביעה, אף שאין שליחות לעובד כוכבים כיון שלא רצה ליכנס בחיוב ומעשה קוף ואיצטבא עביד לאמטויי המעות מזה לזה, אבל היכא שלא הזכיר השליח שם העובד כוכבים המשלח דאז כיון שלא רצה להזכיר השליח שם הלוה ודאי הכניס עצמו שכל התביעות שיהיה להמלוה שיהיה עמו, דהא אין המלוה מכיר שום אדם ולא יכול להיות לו עסק רק עמו ועל כרחך היתה כוונתו שיהיה העסק ביניהם. ואפשר דלכך כתב המחבר בחושן משפט [כאן] "אבל אם לא הודיעו שהוא שלוחו של פלוני" דבעינן דוקא שיודיעו שם המשלח למען דעת עם מי שיהיה לו עסק וטענות (רע"א ❖ החוות דעת).

(⁸²) שמשך או המשיך - פירוש, כשקנה השליח ומשך, או מכר והמשיך למי שלקח ממנו (סמ"ע).

(⁸³) בטל המקח - ולא מהני כאן אם התנה בין לתיקון כו', דאנו רואין דלאו שלוחו הוא כלל, משא"כ בסעיף ג' דאין שם רק טעות (ט"ז), וקשה עי' סי' קכ"ג ס"ה ועי' פ"ת שם סק"ב (פ"ת).

(⁸⁴) אם לא הודיעו - ואף בעשאו שליח למכור, אפילו אם נתברר אח"כ שהוא של המשלח ועבר על דבריו, אפ"ה המקח קיים. ואף דאין אדם מוכר דבר שאינו שלו, הכא שאני, דודאי דעת שליח היתה שיהיה המקח קיים ושהוא יתקן את אשר עיוות. ואם אין לו לשליח לתקן העיוות, היה נראה לכאורה דיכול המשלח לבטל המקח כשמברר שעבר על דבריו, כיון שהמשלח לא נתרצה רק על אופן שאמר לשליח, וששליח שינה ואינו יכול להשלים, הוי כמוכר דבר שאינו שלו. ואם אינו יכול לברר עי' לקמן סי' קפ"ה ס"ה⁴⁴⁸ אם המשלח נאמן או לא⁴⁴⁹. וכן הדין בשלוחו של לוקח כששינה, ויכול להוציא המעות מיד המוכר (נתה"מ)⁴⁵⁰.

(⁸⁵) נקנה המקח - היינו בדבר דאפשר לתקנו שמכר שוה מנה במאתיים דאפשר שיקנה המקח והשליח ישלם מביתו המנה וכן בהיפוך אבל אם א"א לתקנו כגון שהיה שליחו להשכיר חצירו לשנה והלך והשכיר לג' שנים אף בלא הודיעו בטל. והוי כמו שהיא דסעיף ח' דמיירי ודאי בלא הודיעו (רע"א).

(ג) ⁴¹³טעה וקנה ביוקר, אפילו בכל שהוא המקח בטל⁴⁵¹(טו) בין בקרקע בין במטלטלין, שיאמר לו לתקוני שדרתיך ולא לעוותי, לפיכך: אם התנה עמו שעשה שליח⁴¹⁴ בין לתיקון בין לעוות(טז), אפילו מכר לו שוה מנה בדינר או לקח לו שוה דינר במנה, אינו יכול לחזור

⁴⁴⁸ ודברי המאיר המשפט שם סק"י(ד)? בשם הנתה"מ שם.

⁴⁴⁹ וכן כאן בסעיף ד'?

⁴⁵⁰ עי' נתה"מ קפג סק"ז שיש למשלח זכות לבטל הקנין גם אם יש לשליח אפשרות לתקנו, ועי' רמ"א סעיף ו', ועי' שם בגר"א סק"ז דלתקוני שדרתיך, ולכן אין שליחות, ועי' קצה"ח קפג סק"ה שאם שינה אינו שלוחו בכלל, אם כן כאן מדובר שהמשלח רוצה הקנין עם תיקון השליח.
⁴⁵¹ עי' סי' קפה ס"ו דהיינו שהמשלח יכול לבטל המקח ולא שזה בטל בעצם אבל אין למוכר [ל"ד מוכר אלא זה שעשה לבד] זכות לבטל המקח. ועי' לקמן הערה 809.

מאיר המשפט על הושן משפט חלק ה'

בו וחייב המשלח ליתן כפי התנאי(יז). הגה: 415מי שזוה לאחד שיתעסק לו צאיזו דבר והוא הוילא(יח) עליו הולאות, אם הוילא עליו יותר מן הרגילות להוילא על עסק כזה, אין לריך להחזיק(יט) ללא חסיק אדעתיה שוילא כל כך, אבל אם לא הוילא יותר מן הרגילות חייב לשלם לו, ואם יק טענה ביניהם ע' לעיל סי' לא סעיף ג וסימן כג סעיף 7:

(טו) המקח בטל - היינו דוקא בהודיעו, אבל אם לא הודיע שהוא שליח המקח קיים כשאינ בו שיעור אונאה או שיש לו שיעור אונאה, והיינו אחר כדי שיראה לתגר (ע' סי' רכ"ז ס"א). ושיעור כדי שיראה, הוא מהשליח, דכל שלא הודיעו הדין שוה כמו בקנאו לעצמו, ואין השליח יכול לומר מסרתי תיכף החפץ להמשלח ואנוס הייתי מה שלא הראיתו לתגר, דהוי כאילו קנאו לעצמו ומסרו לאחר ושהה כדי שיראה דמ"מ הוי מחילה, דלא היה לו למסרו לאחר עד שיראנה מקודם לתגר. וכן הדין בין השליח למשלח, כשמסר החפץ ליד המשלח ושהה בידו כדי שיראה הוי מחילה להשליח (נתה"מ).

(טז) שעשאו שליח בין לתיקון בין לעיוות כו' - בסעיף ב' בעבר על דעת משלחו לא כתב שאם התנה עמו בין לתיקון בין לעיוות דלא מצי הדר ביה, דשם מיירי דשם בפיו לעשות כך וכך והוא עבר על דבריו, ותו לא שייך לומר שהתנה עמו בין לתיקון כו', כיון ששם בפיו לעשות כך וכך (סמ"ע).

(טז) ליתן כפי התנאי - צ"ע למה יגרע מהוא עצמו דאפילו אמר ע"מ שאין (בו) אונאה אינו מועיל, וצ"ל דמיירי כגון שהוא אחר זמנו או בדברים שאין בו אונאה (ש"ך).

(טז) והוא הוציא - המבקש מחבירו להניאו מן הסכנה וכן עשה ואמר שנתן שוחד כך וכך נאמן בשבועתו כמה הוציא ואין צריך לגלות למי נתן השוחד מפני הסכנה (רע"א).

(טז) אין צריך להחזיר - אפילו תפס יותר מהראוי מפקינן מיניה (פ"ת).

(ד) 416יש מי שאומר שכל זמן שלא יברר המשלח שעשאו שליח לקנות לו סתם, יכול המוכר לומר(כ) (כא) שהתנה עמו בין לתקן בין לעוות, והמוציא מחבירו עליו הראיה⁴⁵²:

(ז) יכול המוכר לומר כו' - אעפ"י שהמשלח טוען ברי והמוכר המוחזק שמא, מ"מ אמרינן ביה המוציא מחבירו עליו הראיה, דמסתמא התנה השליח עמו שיהא שליח אפילו אם יעות, כדי שלא יתחייב בתיקון שליחותו אם יעות מאחר שאינו מקבל שכר על שליחותו (סמ"ע).

(ח) שם - מיירי דוקא שאינהו בענין דלא הוי ביטול מקח דאמרינן מסתמא התנה עמו שיהא שלוחו בין לתקן בין לעוות דמסתמא עשאו שיהא כאלו הוא עצמו אבל לא קאי אשוה מנה בדינר דמסתמא אינו שופטני שיתנה אפילו יעות הרבה יהי' קיים, ועי' לקמן סי' קפ"ה ס"ה (ש"ך ונתה"מ).

(ה) 417אם הטעה השליח את הלוקח(כב), דינו כשאר כל אדם שהמכר קיים עד שתות, וזכה המשלח ביתרון:

(כ) את הלוקח - הוא הדין למוכר (ש"ך)⁴⁵³.

(ו) 418נתן מעות(כג) לשלוחו לקנות לו קרקע וקנה לו שלא באחריות, הרי זה עוות והשליח לוקח אותה לעצמו שלא באחריות כמו שעשה(כג), וחוזר ומוכר למשלח באחריות הואיל וקנה אותה במעותיו(כד), והאחריות על השליח. הגה: 419ודוקא שהמשלח מספיק עלמו בלחיות השליח ורואה בקוים המקוח(כה), אבל אם אינו מספיק עלמו לזה ורואה לזכטלו הרשות בידו, 420יש אומרים דוקא שאין לו לשליח להחזיר מעותיו למשלח, אבל אם רואה להחזיר לו מעותיו הרשות בידו:

(כ) והשליח לוקח אותה לעצמו - פירוש, ישאר בידו כמו שלקח בלא אחריות וא"צ קנין חדש, ועי' לעיל ס"ב וס"ד (סמ"ע), נתן מעות כו'. אין צריך המשלח לברר ששלוחו בסתם ולא הותנה בין לתקוני כו', דעד כאן לא אמרינן ליה בסעיף ד' אלא בטעות השליח, דדרך העולם כשמשלחין השליח נתן לו כח ורשות בין לתיקון בין לעיוות, דאל"כ לא ירצה השליח לילך בשליחותו שמא יטעה, משא"כ כאן אנן סהדי דלא שלחו לקנות אלא

⁴⁵² עי' סמ"ע שזה כמו כח מוחזק אפילו במקום ברי ושמה ויש לזה סברא במסתמא התנה כך שלא מקבל שכר על שליחותו. ועי' לקמן סי' קפה סק"ד(יד) בט"ז.

⁴⁵³ מש"כ בסמ"ע לחלוק על העיר שושן בסי' קט לא נ"ל שהוא נוגע לכאן.

מאיר המשפט על הושן משפט חלק ה'

באחריות דוקא, דלא שדי איניש זוזי בכדי, אלא שזה שינה במזיד ואמר שלא באחריות בפירוש, דאילו בסתם הוי אחריות טעות סופר, וזה ודאי לא יעשה השליח שיוסיף דברים מדעתו במזיד להזיק למשלחו. ודלא כסמ"ע דאף בזה צריך המוכר לברר. ועיקר להלכה, בהודיעו, המקח בטל לגמרי, ואז יכול השליח לסלק המשלח בדמים ולא יכול לכופו שיקח הקרקע באחריות השליח, וכן להיפוך אין המשלח יכול לכופו שיקבל עליו אחריות רק במקום שאין לשליח ולמוכר דמים. ובלא הודיעו, שהמקח קיים, אפשר דס"ל להי"א הראשון ברמ"א דהברירה ביד המשלח ליקח דמים או קרקע באחריותו של שליח, וקשה לי דעת הרמ"א שכתב ודוקא כו', שהביא דעה זו סתם, ואח"כ מביא י"א דוקא שאין לו לשליח, ומה"ת שיש מחלוקת ביניהם (ט"ז).

(ט"ז) הואיל וקנה אותה במעותיו - ר"ל לאפוקי אם קנאו השליח במעות של עצמו, דאז לא היה צריך לתקן להמשלח העיוות, דהו"ל כמו מי ששולח לחבירו לקנות לו סחורה ידועה והלך וקנאה לעצמו במעותיו דמה שעשה עשה אלא שנקרא רמאי (עי' לקמן סימן קפ"ג סעיף ב') (סמ"ע).

(ט"ח) ודוקא שהמשלח מספיק עצמו כו' - וי"ח על הרמ"א והעיקר כמחבר (ש"ך), וכ"כ הט"ז סק"כ(ג). ולפ"ז מ"ש בש"ע הואיל וקנאה אותו במעותיו ניחא בפשוטו דמיירי בלא הודיעו ויש מעות להשליח דהדין דהמשלח כופהו לתקן העוות למכור לו באחריות בזה נתן הטעם כיון דקנה במעותיו. דאלו קנאו במעות עצמו היה השליח יכול להחזיר לו מעותיו, וי"א. דאף דלא הודיעו המקח קיים רק בין השליח להמוכר אבל לא בין המשלח לשליח. והשליח יכול להחזיר לו מעותיו (רע"א), וי"א שצריך השליח ליקח השדה שלא באחריות וליתן להמשלח כל השדה באחריות שלו כשאיין לו [למוכר] מעות, אבל כל זה כדי שלא להחזיק את השליח לגזלן (נתה"מ).

(י) הנותן מעות לשלוחו לקנות לו פירות ויפסוק עם המוכר ליתנם לו ביום פלוני, וטעה השליח ולא התנה שיתנם לו כשעת הזול והזול (כו), הרי זה עיוות והמשלח יכול לחזור בו, ואין צריך לקבל מי שפרע לא השליח ולא המשלח(כו) ⁴²² ואפילו לא הודיעו שהוא שליח רק קנה סתם(כח):

(יב) שיתנם לו כשעת הזול - היינו, שנתן מעות לחבירו ופסק עמו שיתן לו פירות כל השנה כשער של עכשיו, דקיי"ל (יו"ד סימן קע"ה ס"ז) שצריך להתנות עמו שאם יזול מאשר הן עכשיו שיתנם לו כשער הזול, ואם לא התנה צריך שיקבלם כשער שהן בשעת נתינת המעות, ואם יחזור בו צריך לקבל עליו מי שפרע ⁴⁵⁴, ואם פסק ע"י שליח וטעה השליח ולא התנה כו' (סמ"ע).

(יג) לא השליח ולא המשלח כו' - הטעם, דהמשלח יאמר לתקוני שדרתיו כו', והשליח מה יעשה כיון שחזור בו המשלח, ואדעתא דהכי לא נתן המעות שישאר המקח לנפשו (ועי' לקמן סי' קפג ס"ד ודברינו שם) (סמ"ע).

(יד) ואפילו לא הודיעו שהוא שליח כו' - ואעפ"י שכבר נתבאר (ס"ב) שכל שלא הודיעו השליח להמוכר שהוא שלוחו אזי המקח קיים, הני מילי כשעשה עם המוכר קנין גמור, משא"כ זה שלא נתן אלא מעות על המקח, והמעות אינן קונות (עי' לעיל קצ"ח ס"א), אלא שהחכמים תיקנו שהחוזר יקבל עליו מי שפרע, ואכזה שהוא אונס לא תיקנוהו (סמ"ע).

(טו) ⁴²³ האומר לשלוחו מכור משדי בית סאה והלך ומכר בית סאתים, הרי זה מוסיף על דבריו(כט) וקנה הלוקח בית סאה בלבד, ⁴²⁴ ומיהו הלוקח יכול לחזור(ל) ולומר איני רוצה לקנות אלא סאתים ביחד ⁴⁵⁵:

⁴⁵⁴ עי' סימן ר"ד ששם נתבאר דינו.

⁴⁵⁵ ראובן נתן רשות לשמעון ועשאו שליח שישכיר לו חצרו לזמן שנה אחת והלך שמעון והשכיר את החצר ללוי לשלשה שנים ולא הודיעו שהוא שליח ועתה אחר שעבר שנה אחת בא ראובן ורוצה להוציא ללוי מחצרו מאחר ואין השליח יכול לתקן את אשר עוותו לאו כל כמיניה לעבור על דעת משלח ולהשכיר החצר לזמן שלוש שנים ובמקרה כזה כשלא הודיע השליח שהוא שליח דינו כשאר כל אדם שלוקח ומוכר דבר שאינו שלו (מהריב"ל ח"א סי' פא).

מאיר המשפט על הושן משפט חלק ה'

(ט) הרי זה מוסיף על דבריו - כלומר, אין זה נקרא עובר על דברי המשלח לאמר שיוכל לחזור בו המשלח בכלולו, אלא מוסיף על דבריו הוה, דמכר יותר ממה שא"ל למכור, והמקח קיים במה שציווהו להשליח, ובמותר לכד הוא חוזר, מיהו הברירה ביד הלוקח וכדמסיק (סמ"ע).

(ז) ומיהו הלוקח יכול לחזור - אמנם אם המוכר רוצה להשלים המקח הוא יכול לעשות בע"כ של הלוקח (נתה"מ), עיין דברי לקמן סי' רל"ב סק"ב, ועיין לקמן סי' רט"ז ס"ה ובט"ז שם סק"ט (רע"א).

(ט) אמר לו מכור בית סאתים ומכר לו בית סאה, הרי זה מעביר על דבריו ולא קנה הלוקח(לא):

(א) הרי זה מעביר על דבריו - דכיון דא"ל מכור לי בית סאתים, גילה דעתו שצריך מעות כדי בית סאתים, והשתא דמכר לו בית סאה יצטרך למכור גם בית סאה שנייה, ונמצא שירבו עליו שטרות המכירה, ולא ניחא ליה לאינש בזה, משא"כ אם מכרם יחד בפעם אחת דאז היה מכרם שניהם בשטר אחד (סמ"ע), אפילו במקום דליכא אפושי שטרי כגון במטלטלין או בקרקע שמכרה בחזקה והלוקח אינו רוצה שטר כלל, אין המקח קיים רק כשמוצא המוכר עוד מי שרוצה ליקח הלתך האחר בדמים אלו (נתה"מ⁴⁵⁶).

(י) אמר לו מכור שדה לאדם אחד והלך השליח ומכרה לשנים, ממכרו בטל(לב) שהרי עבר על דבריו,⁴²⁷ ויש אומרים דוקא שמכר להן בשני שטרות:

(ב) מכרה לשנים ממכרו בטל - וכן עיקר דלא כרמ"א (סמ"ע וש"ך).

(יא) אמר לו מכור שדה ולא פירש(לג) אפילו מכר למאה ממכרו קיים, במה דברים אמורים: כשמכרם בשטר אחד או כשמכרם בכ' שטרות(לד) והחתימם השליח, אבל אם מכר לשנים בשני שטרות ולא החתימם השליח מכרו בטל:

(ג) ולא פירש - ר"ל שלא פירש דבריו ואמר מכור לאחד, אלא א"ל סתם מכור שדה שלי (סמ"ע).

(ד) או כשמכרם בכ' שטרות כו' - וי"א שבכ' שטרות בטל, וקשה למה לא מובא במחבר ורמ"א (סמ"ע), והעיקר כדברי השו"ע, והעיקר תלוי דכשנייה השליח מדברי המשלח כגון שאמר כור והוא מכר לתך, או שאמר מכור לאחד והוא מכר לשנים, המקח בטל. אף דאפושי שטרי לא חשיב ריעותא, מ"מ קפידא במקום ששינה אף במקום דליכא ריעותא כל כמה דליכא טיבותא, ולכך כשאמר מכור סתם, אפילו מכרו לשנים המקח קיים כיון דלא שינה, וקיי"ל דאפושי שטרי לא הוה ריעותא (נתה"מ).

(יב) עשה שליח לקנות לו שדה, ואמר המוכר לשליח על תנאי שיחזירוהו לי כשיהיו לי מעות, והשיב השליח אתה והמשלח הברים בטוב תתפשרו, אינו מכור אלא על זה התנאי, וצריך להחזיר לו כשירצה המוכר, ודין הפירות שאכל נתבאר בטור יורה דעה סימן קעד.

סימן קפג - עשה שליח לקנות לו חטין וקנה לו שעורין, ובו ט' סעיפים:

(א) הנותן מעות לשלוחו לקנות לו סחורה ידועה(א) ולא לקחה, אין לו עליו אלא תרעומת. ואם ידוע שלקח(ב) כמעט המשלח מוציא ממנו בעל כרחו⁴⁵⁷.

⁴⁵⁶ עיי"ש שמביא צד שזה רק בגלל ריבוי שטרות, ובמטלטלין אין חסרון, אבל לא כתבתי שהיה נ"ל כהוה אמינא, ולמעלה כתוב מסקנתו.

⁴⁵⁷ עי' מהריב"ל הובא בש"ך לקמן סק"ז.

עי' שו"מ (מהדו"ק ח"ג סי' נו): מי שתפס במשכון סחורה שבאת לידו בתורת שליחות ותובע אצל המשלח סך מנה על הסחורה וכעת הוזל הסחורה ותובע המשלח את השליח את ההיזק אשר היה לו ע"י תפיסה פטור דלא מקרי גרמי רק גרמא בעלמא כיון דבשעת התפיסה היה ביוקר אף שעכשיו הוזל בוודאי אינו רק גרמא בעלמא, שונה ממה שכתוב בפ"ת סי' רצב ס"ז: בא אחד ממרחקים עם ברזל למכור על יומא דשוקא, והיה לאחד מבני העיר תביעה עליו, ובא אליו בערמה כאילו הוא תגר וקנה ממנו הברזל בסך ידוע ונגמר המקח ומשך הברזל לרשותו, והמוכר סמך עצמו שבכלות היריד יתן לו מעותיו, ולאחר שחלף ועבר יום השוק הלך זה לתבוע מעותיו, והשיב

Commented [j130]: כ
ל שאר
האריכות ל
אנוגע לכאן?

מאיר המשפט על הושן משפט חלק ה'

(8) הנותן מעות לשלוחו כו' - האי סחורה ידועה לאו דוקא שא"ל קנה לי בגד פלוני מאיש פלוני בפרטות, אלא שא"ל קנה לי בגד, ואפילו בכה"ג יש עליו תרעומות ונקרא רמאי בשקנאו לעצמו. מיהו גם כשא"ל בהדיא קנה בגד פלוני מאיש פלוני, אין לו עליו אלא תרעומות (סמ"ע), אם שלח מעות לשלוחו למחצית שכר, אם שינה והפסיד, ההפסד על השליח, ואם הרויח זה לאמצע, אבל הנותן מעות לשלוחו שלא בתורת שותפות, אם פחתו פחתו לו ואם הותירו הכל לבעל המעות כיון דשנוי אינו קונה, ואפי' שהיו לו עדים שזקפן עליו במלוה מפקינן מיניה ממונא (ש"ך ❖ המהר"י בן לב), עי' מהרש"ך לקמן סק"כג) (ש"ך), הקונה במעות חברו אפי' שנה השבח הוא לבעל המעות משום דמעות ברשותיה נינהו ואם נתן למחצית שכר השבח לאמצע. ואם באמצע אמר לו לקבל המעות משליח פלוני, והשליח לא הביא, נראה שהרויח, ואם יאמר שהניח המעות עצמם לשם או פרעם בחובו או קנאם בסחורה אחרת שלא הרויח בה חייב לישבע על זה ושלא הרויח שום דבר במעותיו ואז לא יהיה לו עליו אלא תרעומת דברים לבד ומה שאמר אין לו עליו אלא תרעומת היא כשהוא ידוע שלא לקח אבל כשאינו ידוע וכ"ש כשהוא קרוב לודאי שלקחה פשיטא דלא מיפטר מתרעומת לחודיה אלא חייב לתת לו השבח או לישבע (ש"ך ❖ המבי"ט), אמנם בשליח בשכר ולא נתן לו לזמן רק בקבלנות על עסק לקנות בתרעא דמשיך, ולא קנה, חייב לשלם לו מניעת הרויח כדרך שהרויחו שאר הסוחרים מטעם אם אוביר (סי' שכח ס"ב), אמנם סתם שליח בחינם, יכול לחזור משליחותו (נתה"מ)⁴⁵⁸, דלענין שיקרא רמאי (עי' להלן סעיף ב'), אינו אלא בייחד לו שם סחורה הידוע, אלא לענין תרעומות מ"מ מצי א"ל הפסדתי שהייתי נותן לאחר לקנות (ט"ז), ראובן נתן לשמעון סחורה למכור. ומכרה שמעון ללוי ולא קיבל ממנו המעות והודיע לו שהסחורה של ראובן. ואח"כ לקח שמעון המעות או הסחורה לחזרה מלוי. יכול ראובן לומר אחרי שידעת שהסחורה הוי שלי לא הי' לך ליתן המעות לשמעון וצ"ע (רע"א), וי"א שיש צד שאפילו שליח בחינם צריך לשלם כאשר ההזיק ברור ראוי לפשר ולבצע עכ"פ, אבל כאשר ההזיק לא ברור לא חייב כלום (פ"ת).

(9) ואם ידוע שלקח כו' - וכן שותפים שעבדו יחד, וכאשר חלקו, א' לקח יותר מחלקו, ואח"כ עשה בו סחורה, חייב לשותפו חלקו במעות שלא חלקו (פ"ת).

(ב) ⁴³¹הנותן מעות לחבירו(ג) לקנות לו קרקע או מטלטלים, והניח מעות חבירו אצלו והלך וקנה לעצמו במעותיו(ד), מה שעשה עשוי והרי הוא מכלל הרמאים. ואם היה יודע שזה המוכר אוהב אותו ומכרדו ומוכר לו ואינו מוכר למשלחו(ה), הרי זה מותר לקנות לעצמו, והוא שיודיענו. ואם מפחד שמא יבא אחר ויקדמנו לקנות, הרי זה קונה לעצמו, ואחר כך

הלוקח משטה הייתי בך ולא היה בדעתי ליקח מקח זה ולא עשיתי אלא מפני שיש לי תביעה עליך לתפוס אותך בערך חמשים זהובים והמותר קח ולך, והלה צועק ככרוכיא שעכשיו שעבר היריד אי אפשר לו למכור סחורתו. זה הוי מזיק גמור, כיון דכבר הלכו לדרכם כל הקונים ברזל, ועל ידו אי אפשר למצוא עוד קונים, הוי מזיק גמור ומחויב לשלם הוצאותיו, ואף על גב דלא היתה כונתו להזיק אלא להציל את שלו שיהיה מוחזק, היכא דחייב מדינא דגרמי חייב אפילו לא כיון להזיק, א"כ בנ"ד לא יוכל לומר עשיתי להציל את שלי דמ"מ גרם לו הזיק רב, ועוד, דהיה לו להודיע מיד ולא לדחותו בלך ושוב עד אחר היריד, ע"כ ברור שזה האיש לא עשה כשארית ישראל וראוי לקונסו ולגבות ממנו כל הזיקו של המוכר.

ופטור דל"ד להך דהפ"מ דשם הוה גרמי דביריד יכול למכור ולאחר היריד אינו יכול למכור וגם גוף דברי הד"מ יש לדחות דאינו כן רק מבטל כיסו של חבירו ועכ"פ בנ"ד ודאי פטור. ועי' פ"ת לעיל סי' קעו סק"פ.

⁴⁵⁸ הערה"ש (ס"א) מוסיף על דברי הנתיבות, "ודווקא כשנתן לו מעות", אבל אם שכרו ואמר לו הלוות לו כסף, אז אין כאן טענה.

השולח שליח למכור סחורה, והשליח לא מכר בטענה שחשב שיעלה המחיר, והמשלח אמר לו למכור אע"פ כן, פטור, כל שהוא ברי הזיקא, ואף על פי שלא היה ראוי לעבור על דעת הבעלים שכתבו לו שימכרם כאשר ימצא לאו שפיר עבד מכל מקום לא בשביל זה יתחייב בהפסד ובנזק שנוולד מחמת העיכוב (מהר"ט ח"ב סי' קי).

אפילו אחרי הנתה"מ, אם משרת או עובד גילה סודו של בעל הבית לאחר, ובגלל זה, הפסיד בעל הבית, אין לחייב המשרת על זה, שלא נזכר על זה, והוה גרמא בעלמא, ונחשב כרשע (עוד ש"י סי' קפג ס"א).

מאיר המשפט על הושן משפט חלק ה'

מודיעו(ו). הגה⁴³² קנאה סתם צמעותיו(ו), יכול לומר אחר כך, לעלמי קנתי⁴⁵⁹. ⁴³³ודוקא צקרקע סתם, אבל צקרקע מיוחד(ח), הואיל והוא מנהג רמאות, ולאו מעיקרא קנאה משלח ולא יכול לחזור בו. ⁴³⁴קנאה בחד מדרכי הקנאה בלא מעות זכה המשלח, ואפילו מכרה השליח אינו כלום⁴⁶⁰.

(א) הנותן מעות לחבירו כו' - כל הקונה במעותיו ומתכוין לזכות לחבירו, לא קנה חבירו אפי' אם אמר בפני עדים לצורך חברי אני קונה במעותי, אפי' הודיעו למוכר אבל כאשר אמר הלוקח לעדים לכתוב השטר בשם חבירו, אפי' העדים עומדים בשם חבירו (ש"ך)⁴⁶¹, ראובן שלח שמעון למכור סחורה במקום פלוני, ושמעון מכר סחורתו של ראובן, יחד עם סחורתו של עצמו, וכאשר גבה תשלום רק הספיק לא' מהם, שמעון נאמן לומר שגבה לצורך עצמו, אבל אם הוא משקר הוא גנב, שהרי ברגע שגבה חוב של ראובן, הממון האלה הם של ראובן (ש"ך ❖ הרשד"ם), וה"ה שותפים, שא' קנה לעצמו, הוה מחלוקת מחבר רמ"א אם קנה לעצמו או לא, אבל אם תנאי השותפות אומר שיכול לחלק את השותפות, הוא יכול לחלק את השותפות ולקחת מכספו מהשותפות, ולקנות מה שרוצה, ואין בזה עון (ש"ך ❖ הרשד"ם), ואם קנה השליח למשלח, והמוכר רוצה להחזיר את הכספים ולהישאר הבעלים על הנכס, אין לו זכות לזה, ואין במעשה חזרה זו כלום, והמעות הם של המוכר, והנכס של המשלח (ש"ך ❖ הרשד"ם), עיין רשב"א [המקבל עסק אם שלח בו יד במקצת העסק ומתעסק בשאר העסק, כל מה שהריוח סתמא לבעליו, ואם פחתו פחתו לו דקם לו ברשותו כולו להתחייב באנסי' משעת ששלח יד במקצתו ואם הותירו לבעל המעות דמסתמא לדעתו הוא מתעסק ואם שותף הוא הותירו לאמצע ואפי' אם החזיר אותו מקצת שנטל והריוח בו אפי' לדעת הפוסקים דצריך דעת בעליו, מה שהותר הותר לבעל המעות או לאמצע אם הוא שותף לפי שזה מתכוין לזכות לבעל המעות] ותשו' רשב"א [אם אין עדים שהגביהו ושלח בו יד ועכשו נמצא העסק מיוחד. וטען המתעסק שהוא שלח בו יד מעיקרא וברשותו היה לקנותו משעת הגבהה או משעה ששינה אותו אינו נאמן. דממונו של מפקיד ברשותו הוא עומד עד שנדע שיצא מרשותו] (רע"א). ראובן הלוחה מעות לנכרי אבל רצה לכתוב השטר על שם שמעון בנו, אם כתוב בשטר ששמעון נתן הכסף, הרי יש הודאה שהכסף של שמעון, וקנה לשמעון, אבל אם כתוב שראובן נתן כסף, הרי ראובן הוא המלוה, ואין זכיה לעכו"ם, ואין לשמעון דרך איך לזכות בזה (רע"א ❖ ושב הכהן), וי"א שמקורם של דברי הש"ך מדובר שאמר לעדים לפני הקנין, שהוא שליח של פלוני, ורק אז קנה לפלוני (פ"ת ❖ הבית אפרים).

(ב) לעצמו במעותיו - פירוש, במעות של עצמו דהיינו של השליח (סמ"ע).

(ג) היה יודע שזה המוכר כו' - לשון "היה יודע", משמע שידוע זה משעה ראשונה שא"ל לקנותו לו, ומשו"ה אמר שמחויב להודיעו מיד כדי שלא יסמוך עליו זה, ואפילו בכה"ג

⁴⁵⁹ עי' לעיל סי' קעו ס"ז(צ).

⁴⁶⁰ אם ראובן הפקיד מעות אצל שמעון, ואמר לו לקנות לו סחורה פלונית במקום פלוני, ושמעון שמעון במעות של עצמו, ונגנב, כל ההפסד על שמעון (רלב"ח ע"א).

ראובן עשה שמעון שליח לקנות סחורה מלוי ולהעבירו אליו, וכך עשה, וקנה בהקפה כרצון ראובן. וכאשר הגיע זמן ללוי לשלם חובותיו, הוא ברח, וראובן תובע הכסף ששמעון אכן כן קיבל מלוי, ושמעון טוען כשקבל מיד לוי לא קבל אלא לחשבון שלו, זכה שמעון במה שגבה, אבל יש ביד ראובן לעשות חרם שכן היה, שכשבאו לידי מעות, שמעון קבל לחשבון, אבל אם שמעון יודה שכשקבל המעות אמת שקבלם לחשבון חובות ראובן אלא שעתה שרואה שאין כח ללוי לפרוע שאר החובות רוצה להחזיק במעות בשביל חובו בהא ודאי לא זכה שמעון בהמעות שאחר שזכה בהם בשביל ראובן הרי הם מעות של ראובן בכל מקום שהם וכל זה אפילו אם חובות של ראובן הגיע זמן הפרעון קודם לחובות של שמעון דקי"ל ב"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה במטלטלין וכ"ש אם היו מעות (רשד"ם קכה), ועי' דברי גאוני (כלל צח סי' מו) החולק במקום שותפיו, שאם ראובן שותף עם שמעון, ומכר בהקפה מתוך השותפות, ואחר כך מכר של עצמו לאותו אדם בהקפה, אז חייב לגבות של השותפות קודם, ועי' פ"ת (לעיל סי' קעו סק"קט).

וכל זה אפילו אם המשלח נתן מקצת המעות, והשליח גם כן נתן מקצת מעות, אינו נאמן השליח לומר לעצמו קנאהו (מהרש"ם ח"ג סי' שיז).

⁴⁶¹ ויש חולקין על הדין הזה, וקנה לחבירו (מחנ"א שלוחין יח), מכח דברי הש"ך, רואים שאם שותף א' עשה ביטוח על רכוש השותפות, ורשם רק שמו, והשותף לא השתתף בדמי ביטוח, כל הרווח הוא של השותף הא' והשותף השני אין לו חלק בו (בית שלמה סי' מח).

מאיר המשפט על הושן משפט חלק ה'

אם מפחד שמא יאמר לו אל תקנה עד שאשלח ואשתדל שימכרו לי, וביני ביני יקדמונו אחר, מותר לקנותו בלי הודעתו מיד, רק שיודיעו אח"כ (סמ"ע), היינו דווקא שהוא ראוי לשליח יותר ממשלח כגון שהיתה מקום של אלמים ומתייראים משליח ולא ממשלח (ש"ך), וי"א שמקור הדברים מדבר שלא היו יודעים עד שבאו לשם, אלא אשעת המקח קאי (ט"ז).

(1) ואח"כ מודיעו - כדי להוציא נפשו מהחשד וגם כדי שלא יסמוך ע"ז (סמ"ע).

(2) קנאה סתם במעותיו - וי"ח, שאם קנה ראובן שדה עבור שמעון, במעותיו של ראובן, לא קנה ראובן אם לא שהודיע למוכר. אמנם היכן שאמר הלוקח לעדים לכתוב השטר בשם שמעון, א"כ העדים עומדים בשם שמעון, וקנה שמעון (ש"ך).

(3) בקרקע מיוחד - אפילו אין עידי שליחות. ואפילו במטלטלין (נתה"מ).

(ג) 435 שליח שקנה לעצמו במעות המשלח, אע"פ שזקפן עליו במלוה (ט) (י) המקח של משלח. הגה 436 מיהו אם אמר השליח לפני עדים שחוזר נשליחותו (יז) 437 אומרים דקנה לעלמו (יא) 462, 438 ויש אומרים דבכל ענין הוא של המשלח (יג).

(4) שזקפן עליו במלוה - פירוש, שחושב בנפשו, מעות הללו שנתן לי המשלח אקנה לי בהן לעצמי ויהיו בידי מעותיו בתורת הלואה ואשלם לו היום או מחר (סמ"ע). היינו דווקא כשיש עדים שאמר שזקפן עליו במלוה (ש"ך), וי"ח על הש"ך (נתה"מ).

(5) שם - ואם השליח ומשלח שותפים בעסק, כל הרווח שנעשה בכסף של המשלח לחצאין (ש"ך ❖ המבי"ט), ראובן שנתן מעות לשמעון, ששמעון יעבוד בדבר, ויחלקו ברווחים, ובמקום לעבוד שמעון השתתף עם לוי, אע"פ ששינה מרצון ראובן, השותפות היא עם ראובן, ורווח העסק חצי ללוי, וחצי השני ראובן ושמעון מתחלקים בו, ואפילו לי"א בזקף עליו במלוה הוה שלו, שינוי איננו כזקיפה (ש"ך ❖ הראנ"ח).

(6) י"א דקנה לעצמו - וי"א דאם ידע המוכר שהוא שליח דקנה המשלח לכ"ע, ואף שאמר השליח בפני עדים שרוצה השליח לקנות לעצמו (רע"א).

(7) שחוזר בשליחותו כו' - דאין לך שליחות יד וגזל גדול מזה, ולכן הוה שלו. והחולקים סבירא להו דגם בשולח יד לא קנה לנפשו כי אם כששינה, דא"ל המשלח לקנות לו חיטיין והוא קנה לנפשו שעורים, דאז קנאו בהשינוי (סמ"ע), בהסתלק השליח משליחותו אין למשלחו זכיה באשר קנה במעותיו, ואפילו למחבר שאין השליח יכול לקנות לעצמו מדמי משלחו שאינו נאמן לומר שזקפן עליו במלוה היינו היכא דלא מסתלק משליחותו, כיון דהוה שליח מעיקרא אבל אי לא הוה שליח אלא נפקד וקנה מהן לעצמו מה שעשה עשוי והריוח או ההפסד לעצמו דהוי שולח יד בפקדון ואין למפקיד דבר בסחורה היא (ש"ך ❖ האלשיך), טעם ב' הדיעות, דמאן דס"ל דקנה לעצמו, ס"ל דכיון דנעשה גולן על המעות ועמדו ברשותו לענין אונסין, נעשה בעל המעות, וכיון דדעת המוכר להקנות לבעל המעות, וכיון דהשליח כבר גזל המעות, הוי השליח בעל המעות וקנאו השליח. ומאן דס"ל דהמשלח קונה, ס"ל דאף דנעשה גולן על המעות, מ"מ נהי דקנה ליה לענין חיוב אונסין מחמת שנעשה גולן, מ"מ גוף המעות לא נעשה של השליח, והמעות של המשלח, ודעת המוכר להקנות לבעל המעות, ואפילו אם הודיע למוכר שקונה לעצמו מ"מ קנאו המשלח. אבל כששינה כגון מחיטיין לשעורין, מהני (נתה"מ), אבל אם המוכר יודע שהוא שליח לכ"ע קנה המשלח (רע"א).

(8) וי"א דבכל ענין - וכן עיקר (ט"ז), וי"א שזה נשאר כספק בדין (פ"ת).

(ד) 439 ראובן שאמר לשמעון (יד) זבין לי האי מידי (טו) וזבין ליה סתמא קנייה ראובן משעת משיכת שמעון (טז) ואע"פ שחוזר שמעון אחר משיכה ואמר לעצמי כוונתי לקנות אינו נאמן אע"ג דיהיב שמעון דמים שלו קנייה ראובן ויהיב לשמעון זוזי (יז) אבל אם חזר בו שמעון קודם משיכה (יח) ואמר שקונה לעצמו אפילו חזר בין מתן מעות למשיכה קנה לעצמו אי

Commented [YL31]:
דלקמן ס"ד?

462 כל זה דווקא כשידוע בעדים אבל אם אין כאן שום ידיעה שקנה במעות המשלח רק הודאת פיו שקנה במעות המשלח והוא עצמו הפה שאומר ששלח בהם יד וקנה בהם לעצמו פשוט הדבר שלדעת הסוברים בסי' קפ"ג סעיף ג' בהג"ה שאם אמר כן בפני עדים מהני גם כאן נאמן שהפה שאסר הוא הפה שהתיר (נוב"י מהדו"ק סי' ל אות טו).

מאיר המשפט על הושן משפט חלק ה'

יהיב שמעון למוכר זוזי מדיליה אבל אי יהיב ראובן זוזי לשמעון ואזל ויהיב זוזי למוכר בשמא דראובן(יט) ומקמי משיכה הדר ביה שמעון ואמר לעצמי אני קונה(כ) לא קנה שמעון עד דמודע למוכר ומכוין מוכר לאקנויי ליה במה דברים אמורים בדאמר זבין לי אבל אי אמר אייתי לי דאזבין ואזל וזבין לנפשיה זכה הגה⁴⁴⁰לאזבין שהיה יודע סחורה צול ואמר לשמעון לקנותה להס ביחד ושמעון שתק וקנאה ושזב אומר לעצמי קניתי אס קנאה צמעות שלו זכה שמעון צמה שקנה ואפילו אס נתלצה צתחילה צפירוט(כא) יכול לחזור צו ואינו אלל רמאי אלל אס קנאה צמעות ראובן צריך לחלוק עמו⁴⁴¹ואין המשלח יכול לחזור צוכב) ואפילו קנה שמעון צמעות עצמו.

⁽⁷⁷⁾ ראובן שאמר לשמעון - ראובן הבטיח לשמעון בעת אירוסין שלו לבת של ראובן מאה כסף עבור הנדוניה, ושניהם הלכו לעיר אחרת, ובו ראובן נתן לשמעון הכסף, ושמעון צרף לזה עוד מאה כסף של עצמו, וקנו סחורה, ובחזרתם לעירם, שמעון ביטל השידוך, וראובן לקח כל הסחורה לעצמו, ומכרה ברווח, והחזיר לשמעון את הקרן מאה כסף, והנדוניה והרווח שמר לעצמו. לשמעון מגיע כל הרווח ולראובן מגיע רק הקרן (ש"ך ❖ האלשיך).
⁽⁷⁸⁾ זבין לי האי מידי - דקדק לכתוב האי מידי, דהוא ר"ל סחורה ידועה שכתבו הטור והמחבר בריש סימן זה (סמ"ע).

⁽⁷⁹⁾ וזבין ליה סתמא קנייה כו' - מסתמא כיון שלא גילה דעתו בשעת קנייה, ודאי קנאו לראובן (סמ"ע), פירוש, שלא הודיעו בפירוש שקונה לעצמו. ולפי"ז האי דאמר ברישא סעיף ב' דשליח שקנה לעצמו מה שעשה עשוי, היינו שמפרש בהדיא בפני עדים שקנה לעצמו (ט"ז).

⁽⁸⁰⁾ אף על גב דיהיב שמעון דמים שלו כו' - דאמרינן הלוח שמעון ממעותיו ויחזור ויפרע ממנו, דמסתמא אדם קאי בהימנותיה דהבטיחו לקנות לו (סמ"ע).

⁽⁸¹⁾ אבל אם חזר בו שמעון קודם משיכה כו' - כיון דמעות אינן קונות, נמצא דעדיין לא קנה ראובן, ובשעת משיכה זכה לעצמו, ואפילו מי שפרע ליכא, שלא תיקנו מי שפרע אלא בין מוכר ללוקח, אבל בין שליח והמשלח לא (סמ"ע). וי"א שצ"ק תלוי בדעת הקונה ולא המקנה (קצה"ח).

⁽⁸²⁾ בשמא דראובן כו' - ר"ל שנתנם לו סתם, ומסתמא דעת המוכר לאקנויי לבעל המעות, ולאפוקי אם גילה דעתו לפני המוכר שהוא קונה לנפשו. דאלת"ה קשה מאי איריא דהמעות הן של ראובן, הא אפילו אם המעות הן של השליח, אם נתנן להמוכר בהדיא משמיה דראובן אין השליח יכול לחזור בו, דהא ברישא כשהמעות הן של השליח התחיל וכתב שנתן להמוכר סתמא, ועליה קאי מ"ש דשמעון יכול לחזור בו קודם משיכה, ומשמע הא נתנם בהדיא בשמיה דראובן אין שמעון יכול לחזור בו (סמ"ע), וי"א דאם נתן דמים משל עצמו בפירוש לשם ראובן יכול לחזור בו כל זמן שזה קודם משיכה, ומה שכתוב בתחילה בסתם הוא לחידוש, דאפ"ה אינו נאמן שמעון לומר לעצמי קניתי, אלא קנאו ראובן, אבל אם חזר בו בפירוש, ודאי מהני, אלא א"כ יש תרתי לטיבותא, דהיינו שהמעות של המשלח וגם מפרש שמא דמשלח בפני המוכר, אז לא מצוי הדר ביה עד דמודע למוכר (ט"ז), טעם הדבר דבנתן מעות המשלח אפילו בסתם נעשה קנין מדאורייתא בין המוכר להמשלח, דהמוכר מקנה לבעל המעות, רק שיכולין לחזור בהן מדרבנן, וכשחוזרין מחוייבים לקבל מי שפרע, וכל זמן שאינן חוזרין קנין דאורייתא הוא, והשליח הוי כאחר כיון שכבר יצא המעות מתחת ידו, ולא כל כמיניה דהשליח לחזור בו עד דמודע למוכר, פירוש, שמודיעו שחוזר משליחותו ואין רוצה לעשות משיכה רק לעצמו, וכיון דמייחד מעות אחרים תחתיהן שוב לא הוי כגזלן על המעות, וכיון דהמוכר ממשך ליה החפץ על פי דיבורו, והוא לא רצה למשוך רק על דעת שיקנה לעצמו, הרי המוכר הנותן לו אדעתא דידיה כאילו חזר בו מקנין המשלח ומקנהו לשליח, ועושה כן מיראתו שלא יחזור בו המשלח כיון דאיכא רק קנין מעות, ולכך מקנהו לשליח בקנין משיכה, ועוד, דכיון שהשליח ייחד מעות אחרים הרי הוא נעשה בעל המעות. ואם השליח נותן מעות שלו בסתם, יכול לחזור בו קודם משיכה. ותדע שנראה דלא נעשה עליו הלואה עד אחר שקיבל החפץ לידו, דהא ודאי אם נאנסו המעות ביד המוכר קודם משיכה באופן שהוא פטור מלהחזיר המעות, או שהמוכר אלם ואין רוצה ליתן החפץ, אין המשלח חייב לשלם לשליח מעותיו, דכיון דאמר זיל זבין לי, צריך ליקח החפץ קודם שיתן הדמים, ואז

מאיר המשפט על הושן משפט חלק ה'

נעשה הלואה על המשלח, ולכך יכול לחזור בו קודם משיכה. ואם נתן בשמא דראובן, אינו יכול לחזור בו קודם משיכה. כיון שאמר הילך מעות והקנה השדה לפלוני, הוי כאילו זיכה מעותיו ע"י מוכר להמשלח (נתה"מ). ועיין בתשובת בית אפרים הוב"ד לעיל בפ"ת סק"ג (פ"ת).

(כ) ואמר לעצמי אני קונה - ר"ל דחזר שמעון מיד וייחד מעות אחרים משלו לתת להמשלח [דהוה זבניה לנפשיה מיקרין], ולא ביקש לזקפן עליו במלוה, ולהכי כשהודיעו להמוכר קנה לעצמו, שהרי לעיל ס"ג איתא אפילו זקפו עליו במלוה המקח של המשלח (סמ"ע), עי' רשד"ם הובא לעיל בש"ך סק"ג (ש"ך).

(כא) ואפילו אם נתרצה בתחלה כו' - עי' לקמן סימן רס"ט ס"ו שאם נתרצה מתחילה לקנות לשניהן זכה לשניהן ואינו יכול לחזור בו. ויש לחלק שכאן מיירי דטוען אף שנתרציתי מתחילה לקנות לשניהן, מ"מ בשעת מקח חזרתי בי וקניתי לעצמי בפירוש, ולקמן סימן רס"ט מיירי שאינו טוען שחזר בו בשעת קנין בפירוש, אלא קנאהו סתם, אלא שאח"כ בא לחזור בו (סמ"ע). וי"א דכאן מיירי שלא עשו ביניהם מעמד גמור אלא דברים בעלמא שיקנו ביחד ולא אמר היאך יקנו ובכמה יקנו אבל לקמן איירי דעשו ביניהם מעמד גמור איך ומה (ש"ך), וי"א דעיקר שאם נתרצה בתחילה, אז קנה לשניהם כל שלא אמר בפני עדים אחרת כמ"מ בסוף סי' רסט (ט"ז), וי"א דכאן מיירי בסחורה בזול דהוי כמציאה דלא הוי רשע כשקונה לעצמו כמבואר בסימן רל"ז, ולא שייך טעמא דרמאי שהביא הרמ"א גבי קרקע מיוחד. וגם לא שייך הטעם דחזקה שליח עושה שליחותו כמו במציאה, כיון שצריך להלוות לו מעותיו. ואפילו נתן לו מעות והוא קנה במעות עצמו, הרי חזינן ששינה בשליחותו, אבל בסימן רס"ט מיירי ששלחו רק לקנות, דהיינו לעשות קנין במשיכה או הגבהה ואח"כ יתן המשלח בעצמו המעות, ובוה שייך שפיר חזקה שליח עושה שליחותו, כיון דלא היה צריך להלוות מעות עבורו דהא לא שלחו רק לעשות קנין, וגם אין לומר שהיה ירא לקנותו להמשלח כי שמא לא יסלק המשלח המעות למוכר ויצטרך הוא לשלם, דזה אינו, דאילו היה ירא היה יכול להודיע להמוכר שקונה בשם המשלח, ולכך אינו נאמן (נתה"מ).

(כב) ואין המשלח יכול לחזור בו - זהו ענין בפני עצמו ואדלעיל קאי, ור"ל כל מ"ש ש עד הנה איירי בחזרת השליח, אבל המשלח לעולם אינו יכול לחזור בו (סמ"ע).

(ה) נתן מעות לשלוהו(כג) לקנות לו חטים בין לסחורה בין לאכילה, והלך וקנה לו שעורים(כד) או בהפך(כה), אם היה בהם הפסד הוא לשליח(כו), ואם היה בהם ריוח הוא למושלח(כז). הגה⁴⁴³ והוא דקין אם נתן לו מעות צמחית סכר נמי דינא הכי. ⁴⁴⁴וכן אם שלחו עס סחורה להולכה למקום פלוני(כח) והשליח הולכה למקום אחר, אם הפסיד הפסד לעצמו ואם הרויח הרויח למושלח(כט)⁴⁴⁵.

(כ) נתן מעות לשלוהו כו' - כל שליח ששינה שליחות המשלח במשל כגון ששלחו לקחת חטים ולקח שעורים והמוכר ידע שהיה שלוחו של פלו' ונאבדו השעורים דאז ודאי אף על גב דאמרינן דבטל השליחות, עכ"ז ודאי אין למשלח לתבוע מעותיו מהמוכר, שהרי המוכר יאמר הרי אני אבטל המכירה כדין וכהלכ' אבל מ"מ תן לי אתה השעורים ואני אתן לך המעות וכל זמן שלא יתנו לו שעורי' הוא או השליח לא יחזיר מעותיו (ש"ך) ❖ התורת אמת, אף על גב דשינה שליח מכל מקום אין מתכוון לקנות לעצמו ולא בעינן שידע בעל החיטים שהוא זוכה לבעל המעות מאחר שהוא מזכה לשליח והשליח מתכוון לזכות לבעל המעות, ואפילו אם עשה עבירה, ואין שליח לדבר עבירה, היינו דווקא שאין השולח חייב, אבל חלה השליחות (ש"ך) ❖ המהרי"ט. ואם לא שינה השליח אלא זקפן במלוה לעצמו, וקנה בהם, הרי שם של המשלח (ש"ך) ❖ המהרש"ך, אפילו אם השליח התכוון לטובת המשלח, עם כל זה כיון ששינה השליח מדעת המשלח קי"ל שהדבר תלוי ועומד עד שיגמר הדבר, אם יבא הדבר לגמר טוב שבאה הסחורה ששולח השליח ליד בעליו, יזכה המשלח במה ששלח לו השליח. אמנם אם יארע אי זה הפסד לא שנא הפסד בשווי הדמים דהיינו שהוזהר הסחורה, לא שנא שנאבדה הסחורה שנטבעה הספינה, כיון שלא באה

⁴⁶³ עי' לעיל סי' קעו סק"ק(עא).

Commented [YL32]: נ

וסף בתורת אמת :
ראובן היה על ערס
דווי, וציוה לשמעון
שיקח מאה מנה
משלו (של ראובן),
ויתנו ללוי ושלוי ילביש
בניו של ראובן לשנה,
ושמעון קנה בגדים
בהסכמת ראובן, יש
מקום לומר ששינה
השליחות של
הנפטר וכל המשנה
בשליחותו הרי
שליחותו בטל.
נמצא ששמעון
נשאר בחיובו
לנפטר ומה שנתן
ליתומים הוא על
חשבוננו של שמעון,
ואם נאבד הבגדים, זה
חוסר של שמעון. ואין
לשמעון מקום לומר
ליתומים תן לי
הבגדים ואתן לך
המזון דהוי בלוה
המשלח ממונו ע"י
מי שאינו שליח
המלוה ואבד ממונו.
האם זה מוסיף?

מאיר המשפט על הושן משפט חלק ה'

עדיין הסחורה ליד הבעלים אין מקום לומר שיהיה ההפסד על הבעלים כיון ששינה השליח ולא שלח הסחורה שציווה, והסחורה ששלח קאי ברשותיה עד שיגיע ליד הבעלים, ואם נפסדה ההפסד עליה דשליח הדר. כיון השמשלח אמר לו שיקנה לו סחורה פלונית, מסתמא אותה סחורה היתה חביבה אצלו, ואפילו היה שולח לו סחורה היותר חשובה שבעולם אינה חשובה אצלו כלל בערך הסחורה שצוה לקנות, ובודאי דהוי פשיעה גדולה ושינוי. וכיון שפשע זה השליח ששלח סחורה שלא צוהו ראובן, א"כ מה שנאנסה הספינה ונטבעה, הויה חך מלתא תחלתו בפשיעה וסופו באונס, דאפילו למ"ד תחלתו בפשיעה וסופו ובאונס פטור, היכא שהאונס בא מחמת הפשיעה חייב, והכא האונס בא מחמת הפשיעה, כי הנה מחמת הפשיעה שפשע במה ששלח הסחורה שהיתה טעונה בספינה שלא צוהו ראובן בא האונס, שאילו היה ממתין לשלוח לו הסחורה שצוה, והיה טעונה בספינה אחרת אפשר שלא היה נארע האונס שאירע, ואם כן הדין נותן לחייב לשליח בהפסד הנז', ועליה דידיה הדר (ש"ך ❖ המהרש"ך), אבל אם השליח קנה, ולא נגע בזה, אז הוא ברשות המשלח לענין אונסין (ש"ך ❖ המהרש"ך).

(כ)^(כ) וקנה לו שעוריי - ואם קנאם לעצמו הריווח לעצמו כמ"ש הסמ"ע סק"י(ב), וי"א דנאמן לומר לעצמי קניתיים, ועיין לקמן (רמ"א סי' רצ"ב ס"ז): אם [נפקד] הרויח במעות, בין היה לו רשות להשתמש בהן או לא, אין צריך לתת מן הריווח לבעל הפקדון] וסמ"ע שם [מייירי כשגילה הנפקד דעתו דאף דאין לו רשות להשתמש, מ"מ הוא משתמש בו כדי ליקח הריווח לנפשו, אמנם אם התעסק לצורך בעל הבית, כשהרויח עוד בסתם על דעת זה נתעסק בהן, וזה אפילו אם נתעסק באיסורא, וכן אם הנפקד הלוח לגוי, שהוא בגדר פשיעה, כל זמן שהנפקד לא שילם למפקיד, אם הגוי משלם, זכה המפקיד בריבית] (רע"א).

(כ)^(כ) או בהיפוך - י"א דאם נאבדו השעורים ביד השליח אף דידע המוכר שהוא שלוחו א"י המשלח לתבוע מעותיו מהמוכר וצ"ע לדינא (רע"א).

(כ)^(כ) הפסד הוא לשליח - דוקא שינוי של יוקר וזול אבל אם אירע לו אונס, והאונס לא בא מחמת השינוי שנגנב ונאבד, ואין לו שום שכר להשליח מהמשלח, פטור השליח (ש"ך), וי"א שבכל אונס השליח אחראי (רע"א ❖ האורים גדולים). וי"א כיון ששינה אינו שלוחו כלל והוי מעות הלואה אצלו וראוי להתחייב בכל אונסין (קצה"ח). אם בא השליח להמשלח אחר ששינה וקנה השעורים, ואמר להמשלח, או קבל עליך השעורין לשכר ולהפסד או אחזיר מעותיך והשעורין הן שלי לריוח ולהפסד, אין לו זכות לומר כך, ועל כרחו הן של המשלח לריוח ולשליח ההפסד עד שימכרו, דכיון שקנה השעורין להמשלח, נקנין להמשלח, ועל השליח לתקן ההפסד כמו בסימן קפ"ב סעיף ו', והכא נמי המקח למשלח ותיקון העיוות דהיינו ההפסד להשליח (נתה"מ).

(כ)^(כ) ואם היה בהם ריוח כו' - עי' לעיל קע"ו סעיף י' - י"א, דשליח ושותף המשנים ידן על התחתונה, דאם הפסידו יכול השני לומר אם לא שינית לא היה בה הפסד, ואם הרויח הרי הוא לאמצע כפי תנאם (סמ"ע). וי"א שיכול המוחזק לומר קים לי כצד שכיון ששינה חולקים ברווח (ש"ך), וי"ח שאין קנין לשליח כלל דכיון שלא קנה חטין, נעשו המעות כפקדון בידו, וכיון שקנה בשם המשלח השעורין, ודאי דהרויח הכל להמשלח, אף דהרויח ודאי בא ע"י גרמת הנפקד, ואפשר שאלה שחולקים מיירי כששינה ונתכוין לקנות אדעתא שיהיה לאמצע. וגם נראה דאפילו לדעת הש"ך מחוייב עכ"פ לסלק חצי המעות **תיכף**, כשרוצה לחלק בריוח (נתה"מ).

(כ)^(כ) וכן אם שלחו עם סחורה כו' - עי' סי' קע"ו ס"י (סמ"ע).

(כ)^(כ) הרויח לשניהם כו' - כששלחו למחצית שכר דאל"כ הרויח של משלח לבדו לדעת השו"ע (ש"ך).

(1) ⁴⁴⁵ היה השער קצוב וידוע(ל) והוסיפו לשליח במנין או במשקל או במדה, כל שהוסיפו לו המוכרים, הרי הוא של שניהם, וחולק התוספת השליח עם בעל המעות⁴⁶⁴. ואם היה

⁴⁶⁴ עי' לעיל הערה 473 בשם המהר"א.

מאיר המשפט על הושן משפט חלק ה'

דבר שאין לו קצבה(לא), הכל לבעל המעות(לב).⁴⁴⁶מיהו אם אמר המוכר בפירוש שנותן לשליח הכל של שליח(לג).

(ב) השער קצוב וידוע - פי' כגון שמוכרים בשר או יין במדה או במשקל וקצוב, ועומד סך המדה או המשקל דרך משל בדינר, וכשנתן המוכר להשליח טפי ממדה אחד בדינר. הטעם משום דיש להסתפק למי נתן המוכר, למשלח או לשליח, ולכן חולקין. אמנם י"א שמן הדין הכל להשליח, אלא כיון דבאתה ההנאה להשליח ע"י מעותיו של המשלח, אמרו חז"ל שיחלקו המותר. ולפי"ז אפי' אמר המוכר בהדיא שנותן המותר להשליח אפי"ה חולקין, ועל אף שעיקר הדין כדעה הראשונה, עכ"ז לפעמים לפי ראות הדיין יש לסמוך על הדעה השניה (סמ"ע). וי"א שהעיקר כדעה השניה (ט"ז⁴⁶⁵).

(א) ואם היה דבר שאין לו קצבה כו' - כגון טלית וחלוק וכיוצא בו שנמכרים באומד (סמ"ע).

(ב) הכל לבעל המעות - דאמרי' מסתמא דעל המעות שקיבל ממנו נתן לו כל כך שהרי אין לו קצבה ידוע, ופעמים מוכרים כך בדינר (סמ"ע).

(ג) מיהו אם אומר כו' - צ"ע שהרי כנ"ל (ס"ק(ל)) יש בזה מחלוקת (ש"ך) וי"א שמח' הוא היינו דוקא בנותן לשליח ומשום דבאה לו הנאה ע"י בעה"ב, אבל אם נותן בפירוש לבעה"ב לכו"ע הכל לבעל הבית. אמנם היכא שטוען שליח שהוא ההנהו למוכר ומש"ה נתן לו, ודאי הכל לשליח (קצה"ח), כאן שייכים דברי הסמ"ע ס"ק(לה) (רע"א).

(ז) 447שלח שלוחו לקבל מעות מהעכו"ם(לד) וטעה העכו"ם ונתן לו יותר הכל לשליח(לה). הגה 448ודוקא קידע הגלית בטעות קודם שזאלו ליד המשלח, אזל אס לא ידע בטעות ההוא ונתנו ליד המשלח, הכל של המשלח(לו).⁴⁴⁹ומי שהיה עושה סחורה עם העובדי כוכבים(לו) ולח) וזאל חזירו וסייעו והטעה העכו"ם במדה או במשקל או בזמנין, חולקין הכיוצא בין שטעה עמו שזכר או בחנם⁴⁶⁶.

(ד) שלח שלוחו לקבל מעות כו' - דוקא בהטעה העכו"ם בחשבון אבל לא בהטעהו במקח, שנתן לו בעד דינר יותר ממה שהי' לו ליתן. והטעם דבטעות שבמקח, כיון שבעד הדינר שנתן לו עתה נותן לו מה שנתן דהיה סבור שאין המקח שוה יותר מן המעות שקיבל, ודעת המוכר הוא שיקנה זה בעד המעות שקיבל, לכן אמרו חז"ל שחולקין בו בדבר שיש לו קצבה ולא יקחנו השליח לנפשו, אף שבטעות נתנו לו, כיון דעכ"פ כוונת העכו"ם המוכר ליתנו בשביל הדמים. משא"כ בהטעהו בחשבון, דלא נתן להעכו"ם עתה כלום, וידע העכו"ם כמה חייב לו והיתרון דבר בפני עצמו הוא, כאלו גנב לו⁴⁶⁷, ואלו היה רוצה השליח, היה אומר להעכו"ם טעית בחשבון והיה מחזיר לו המותר, אמנם י"א דבטעות שבמקח אפי' בדבר שיש לו קצבה הכל למשלח, ועי' לקמן ס"ק(מ) (סמ"ע), וי"א שכל זה לא לפי השו"ע, ולכן אם הוא דבר שיש לו קצבה הכל לבעל המעות (קצה"ח).

(ה) הכל לשליח - מקור דין זה הוא על קהל שמינו את ראובן לשליח בגביות המס ולפרוע להעכו"ם, והעכו"ם ההנהו משלו ממעות הקהל כו', ופסק שהכל של ראובן (סמ"ע). אמנם מקרה ההוא מדובר שטוען השליח שהוא ההנהו לעכו"ם בדבר אחר ולכן נתן לו ולכן הוא לשליח לכו"ע, אבל אם אין השליח טוען כך, חולקין לפי הדעה הראשונה לעיל ס"ק(ל) (נתה"מ). היינו אפילו דין זה שרוי במח' הנ"ל ס"ק(לג), שיי"א שאם גנב או גזל או הטעה הכל לשליח שהבעל הבית לא עשה כלום (ש"ך), יש דעה שלישית סובר שהכל של בעל המעות, והמוציא מחבירו עליו הראיה בכל הג' שיטות (רע"א ❖ הלחם רב).

⁴⁶⁵ יש לציין שהט"ז מקשה למה בדעה הראשונה לא אומרים המוציא מחבירו עליו הראיה. ועי' מהרי"א (ח"ב סי' קכג): היכא דאנו מסופקין למי נתן המוכר אם לשליח או למשלח. ואם נתן למשלח הרי השליח הוא הזוכה בשביל המשלח והמשלח נקרא מוחזק כיון דהשליח תופס בשבילו וידו כיד המשלח, וא"כ הרי אנו מסופקין מי הוא המוחזק דאם נתן המוכר לשליח הוי השליח מוחזק ואם נתן למשלח הוי המשלח מוחזק מאחר שהשליח תופס בשבילו. ומש"ה לא שייך לומר בזה הממעה מאחר שאין אנו יודעין מי הוא המוציא ובכה"ג ק"ל דחולקין.
⁴⁶⁶ ראובן עשה הסכם עם שמעון להיות סרסור עבור עשר אחוז של הסחורה, ושמעון עשה הסכם עם גוי לקנות אלף ש"ח של סחורה, וכאשר הגוי הביא את הסחורה, טענה משקלו, ונתן לו אלף ומאה ש"ח של סחורה, אין לסרסור אלא אלף, שרק על זה היה ההסכם, וכל זה שלא עזר בטעות של השקילה (שו"מ מהדו"ג ח"ג סי' לז).
⁴⁶⁷ עי' סי' שמח ס"ב שזה מותר לפי הרמ"א.

Commented [YL34]:
ה אותו מח' של שם?

Commented [YL35]:
ולי יותר טוב לכתוב שבכל אופן של טעות הכל לבעל המעות. אמנם יש לעיין בשאלות הסמ"ע אם השליח יכול לומר לעכו"ם שטעה, האם מגיע לו משהו על זה.

מאיר המשפט על הושן משפט חלק ה'

⁽¹⁾ הכל של המשלח - דלא זכה השליח שלא מדעת (סמ"ע). וי"א שגם בדבר שיש לו קצבה שההלכה היא שחולקים, אם לא ידע בטעות קודם שנתנו למשלח, הכל למשלח, דלא זכה השליח שלא מדעת. ואם המשלח טוען שמא לא ידע והשליח טוען ברי שידע אוקי ממונא בחזקת משלח (ש"ך), וי"א שבדבר שיש לו קצבה לפי טעם א' שחולקים שמא נתן הכל לשליח וזה אפילו שלא בידיעת השליח זוכה השליח דאיכא דעת אחרת מקנה, וכן לפי טעמא הב' לפי שבאה הנאה לשליח ע"י בעה"ב, ה"נ איכא הנאה לבעה"ב על ידי שליח וחולקין, ומש"ה לא כתב הרמ"א האי דינא אלא בטעות גוי דהוי הפקר וליכא דעת אחרת מקנה, ובוה ודאי כל שהשליח לא ידע אינו זוכה שלא במתכוין (קצה"ח ונתה"מ). אמנם גם בטעות גוי והשליח לא ידע נמי יש בזה ספק, והוא במחלוקת בין הפוסקים אם חצירו וידו זוכה שלא מדעת בדבר שאין רגיל לבא, ועי' רמ"א (רנב סי"ח, ורסח סי"ג), דכה"ג לא זכה. אמנם אם תפס השליח אחר כך מיד בעה"ב, לא מפקינן מיניה, כיון דאיכא דעת כמה פוסקים דחצירו וידו זוכה לו שלא מדעת אפי' בדבר שאינו רגיל לבא (קצה"ח).

⁽¹⁾ ומי שהיה עושה סחורה כו' - כיון דעסקו תרוייהו בסחורה לכך חולקין אע"ג דהאי לבד הטעהו (סמ"ע). מי ששולח סחורה לחבירו ממקום אחר והיו מחוייבים במכס והשליח בערמותו ובחכמתו הבריה מהמכס אין זה מבריה ארי כו' כיון דהפסד המכס היה ברור וצריך לשלם להשליח שכר ההנאה שההנהו⁴⁶⁸ (ש"ך), ראובן התנה עם שמעון שלווחו לחלוק בכל טעות שיפול בין השליח לגוים, וראובן קנה סחורה ופרע על ידי שמעון, והגוי שכח חלק מדמי הסחורה ביד ראובן, אין זה בכלל תנאם, כי לא היה הטעות עם שמעון. ואם מסר ראובן המעות לשליח ושכח הגוי, חולקים כתנאם. ואם קנה סחורה וקרא לחבירו לסייעו במדה ובמשקל, וזה המסייע הטעה את המוכר חולקים שניהם (רע"א ❖ מהריק"ש).

⁽¹⁾ שם - מי ששולח לחברו סחורה ממקום אחר והיא מחוייבת במכס והנה השליח הנז' הבריה מהמכס, אין לדמות זה לפורע חובו של חברו שלא מדעתו, דהא ודאי מדעתו מיקרי, שהרי סתם שולח סחורה לחברו הוא ע"מ שיפרע בעדו. וכל שמציל ממש מן ההפסד אינו קרוי מבריה ארי אלא מהני גמור ונוטל מה שההנהו, שהרי הסחורה מחוייבת לע"א הרי הוא פורע ברשותו ובשליחותו. ויש לי להסתפק אם הבריה הסחורה שליח זה קודם שיכנס לבית המוכס כגון שנתנם לע"א א' שיעבירם ושלא יכנסו שם או שהניחם בתוך משא א' שלא נכנסה שם, אם נאמר דעדין לא חל עליהו רשות המוכס או דילמא דחל דהא סוף סוף בהכרח היה לו לבא לבית המכס וה"ל כמציל ממש כו'. עוד מסתפק אני באופן זאת הזכיה שיזכה השליח במכס דכמה יזכה, הרי מעות אין כאן או נאמר שזוכה בגוף הסחורה כמו שהיה זוכה בה המוכס. הניחא אם הסחורה בידו עדין, אבל אם אינה בידו שכבר מכרה או נתנה למשלח, אם עדין יש לו זכות בה, כיון שהסחורה כבר נתנה או מכרה וסחורה אין כאן מעות אין כאן. גם כן אני מסתפק אם לקח מהסחורה עצמה מה שהיה מגיע למוכס אם נאמר לו מאן פלג לך כו' בכל אלו הספקות אני מסתפק. וכללא דמילתא אומר שהמוחזק אין מוציאין מידו ועל חבירו להביא ראיה (ש"ך ❖ התורת אמת), מבריה נכסי חבירו מן המכס, היינו שמציל נכסי חבירו מדבר שהיה חייב, כי דבר ידוע כי דבר המכס הוי דינא דמלכותא, באופן שהמבריה נכסי חבירו מן המכס לא דמי אלא לגוזל את המכס בנכסי חבירו. והנה שותף המבריה נכסי השותפות מן המכס אותו הריוח הוא לאמצע דומה, לשותף שבקש אחד מהם מהמוכס שימחול לו ומחל לו, כיון שאותה ההנאה דגזלת הברחת מן המכס היא על ידי עסק השותפות. אבל השליח, שזיכה בו לעצמו ואין לבעל הבית חלק בו. דבשלמא שותף שקבע זמן לשותפותו, שאפשר לומר שאינו יכול לחלוק בתוך הזמן, גם כי דרך השותפים לטרוח בשביל חבריהם דין הוא שיחלוק בכל הנאת ריוח שיבא מתוך העסק, ואפילו הברחה מן המכס. אמנם שליח שדומה לפועל שיכול לחזור בו גם אין דרך השליח לטרוח בשביל מי ששלחו יותר מדאי,

⁴⁶⁸ בפשטות הש"ך וסמ"ע חולקים, שלפי הסמ"ע הם שותפים, ולפי הש"ך יש בעל הבית, ומהנה. בענין מבריה ארי מנכסי חבירו, עי' סי' רצ"א בשם המהריב"ל, וסי' שג"ט בשם רשד"ם, וסי' שצא"ח בשם המחנ"א, וסי' רלו"ט בש"ך בשם המב"ט.

מאיר המשפט על הושן משפט חלק ה'

שהדין נותן שיזכה באותו הריוח. אבל כל הפסד שימשך מההברחה עליה דהמבריה דהר, וחייב לשלם מדינא דגרמי (רע"א ❖ המהרש"ך).
(ח) ⁴⁵⁰ראובן שלח את שמעון שיקח לו בנגד בהקפה, וכשהגיע זמן הפרעון נתן לו המעות לפרוע, ונמצא שהמוכר שכחם. צריך להחזירם לראובן, ואינו יכול לומר אני רוצה לעכבם, שמא אחר זמן יזכרם העובד כוכבים (לט), וגם אינו יכול לומר, אני רוצה לקדש השם ולהחזירם לעובד כוכבים. דומה לזה בטור ונצרך המחזר כסימן עב סל"א:

^(ט) שמא אחר זמן יזכרם העכו"ם כו' - כיון ששמעון האמין לראובן בתחילה, ונעשה ערב בשבילו בלא משכון, גם עתה לא יעכבם על הספק בשביל הערבון, וגם אינו יכול לומר אני רוצה לקדש השם ולהחזירם, דבשלו יקדש השם ולא בשל אחרים. ול"ד למ"ש לפני זה בהטעה את העכו"ם דאם ירצה יכול להחזיר להעכו"ם, דשאני התם דעדיין לא זכה בה ראובן המשלח מעולם, אבל הכא המעות הן של ראובן (סמ"ע).

(ט) והוא הדין אם ראובן חייב מעות לעכו"ם ונתנם להבירו לפרעו ושכחם העכו"ם יחזיר לראובן ⁴⁶⁹. הגה ⁴⁵²וכן מי שנתן זיד חזירו חמשים זהונים לפטר עם זעלי חוצות שלו ופטר זכ"ה, המותר למשלח. ⁴⁵³וכן אם נתן לו מאתיים לשלם לעכו"ם, והשליח הטעה לעכו"ם ונתן לו רק מאה, והעכו"ם סבור שנתן לו מאתיים, דהכל למשלח, דהו"ל כאלו מחל העכו"ם חצי החוב, דהוי של משלחמו).

^(י) כאלו מחל העכו"ם חצי החוב כו' - היינו משום דהמעות הן של המשלח לכן מה שנשאר מהמעות הרי הם ברשות המשלח, שונה מלעיל בשליח שהטעה לעכו"ם דמקבל מעות מאחרים, ע"כ זכה בו, וכן בסייעו והטעה את העכו"ם זכו שניהן (סמ"ע), וה"ה בראובן ששלח עם משכנות שלו להלוות לו עליהם ברבית מעכו"ם כפי שיוכל להמציא מהם והשליח אומר שהמציא בסך כך וכך וראובן נודע לו אח"כ שלוח בפחות מסך שאמר אין לראובן ליתן כ"א מה שנתן השליח לעכו"ם (ש"ך).

סימן קפד - הקונה שדה על שם אחד ואחר כך אומר שהוא לעצמו, ודין שליח מקנה לג' ביחד, ובו ב' סעיפים:

(א) ⁴⁵⁴ג' שנתנו מעות לאחד לקנות להם מקח, אם היו המעות מעורבים (א) וקנה במקצת הדמים, אע"פ שהיתה כוונת השליח שזה שקנה לאחד מהם, הרי המקח של כולם וחולקים אותו לפי מעותיהם. הגה: ⁴⁵⁵מיאסו אם פיקס זהליא שקנה לאחד מהם, הרי חזר משליחות האמתיים וזכה זה שקנה לו, ⁴⁵⁶היו מעות של כל אחד מהם צרורים וחתומים, אע"פ שהיה בלב השליח הוזה שיקנה המקח לכלם, לא קנה אלא זה שקנה המקח במעותיו בלבד:

^(כ) אם היו המעות מעורבים - אע"פ שנתנו לו בעלי המעות שלשתן כל א' בפני עצמו צרור וחתום מ"מ מאחר שעירב אח"כ השליח מעות שלשתן ומדמי העירוב קנה המקח של כולם ואע"פ שדעת השליח היה שהקנין יהיה לאחד מהם, ואם לא עירבם השליח וקנה במעותיו של א' היה שלו לבדו. מיהו אם נתנו לו שלשתן המעות מתחלה יחד מעורבים והשליח צרר אח"כ סך של כל אחד ואחד בפני עצמו, וקנה בשל א', בזה לא הולכים אחרי דעת השליח (סמ"ע, וט"ז).

Commented [YL36]:
י' ט"ז שנראה שהיה
לו גרסא אחרת
בסמ"ע, וצ"ע

⁴⁶⁹ וכן אם ראובן לוח כסף בריבית מגוי, ושמעון היה הערב על המשכון שראובן נתן, ובהגיע זמן לגבות ראובן איננו, ושמעון לקח המשכון למכור עבור הגוי, ובערבות לוי, ומת הגוי, ומחקו שמם מפנקסו של הגוי, המשכון של הערב שניתנה בידו למכרם שמא יחזור אליו, ואין לערב שני זכות (רשד"ם כו), כיון שהגוי מסר המשכונות ליד זה כדי שימכרם ויפרע לו מן המשכונות שיעור חובו ואם יחסר ישלים מביתו אם כן הדין הוא שזה הערב זכה בשיעור כל החוב קרן וריבית שעלה עד היום שמסרו ביד הערל כדי שיפרע. ומה שצריך שליח להחזיר למשלח (במקרה של המחבר כאן) אלא מפני שכשבאו המעות ליד שמעון לא באו אלא מיד ראובן וראובן לא מסרם בידו אלא ליתנם לגוי, וכל עוד שלא הגיעו ליד הגוי ברשות ראובן קיימי, אבל בנ"ד שזה הערב לא קבל דבר מיד הישראל בעל המשכון אלא מיד הגוי והגוי נתנם לזה הערב כדי שימכרם ויפרענו והוא קבלם מהפקר כנז' פשיטא שאין הערב חייב להחזירם למשלח אלא זכה הערב במה שבידו (רשד"ם כז).

מאיר המשפט על הושן משפט חלק ה'

(ב) מיהו אם פירש בהדיא – אין בזה מח', אלא הוא לכו"ע (סמ"ע), אם שהיו מעות של כל א' צרורים לבדם, אף שפ"י שקונה לכולם לא קנה אף לדעה זו (ש"ך), הטעם דדעת המוכר אינו אלא למי שקונה או לבעל המעות אבל לא לזה ולא לזה אלא לאחר דלאו בעל המעות ולא קונה ממנו לא (רע"א), קשה דמאי שנא דהיו מעורבין דמהני כשפירש ובצוררין לא מהני. ונראה דשאני התם כיון דהשותף יכול לחלוק במעות שוין שלא מדעת חבירו, יכול השליח ג"כ לחלוק בדבר שהוא זכות לו, ומ"מ בעינן דאמר דוקא כמו בשותפין לעיל סימן קפ"א (סעיף ב') כשרוצין לחלוק עצמן דלא מהני כוונה, וכן בסימן קע"ו סעיף כ"ח, משא"כ בצוררין הוי גזל, אינו יכול להעשות שליח לגזול לחבירו, וטעם של הסמ"ע דס"ל דהכל תלוי בנתינה להשליח, נראה דסובר דאם נתנו מעורבין הרי ניחא להו בהשותפות ואין השליח יכול לחלוק שלא מדעתם, משא"כ כשנתנו לו צוררין ונתערבו דיכול גם השליח לחלוק במעות שוין (נתי"מ).

(ב) ⁴⁵⁷ראובן שקנה שדה משמעון, ואמר ליה ללוי קניתי אותה וכתב שטר מכר בשם לוי, וחזר ראובן ואמר לשמעון לעצמי קניתי(ג), חזר וכתוב שטר מכר בשמי, אין כופין את המוכר לכתוב לו שטר אחר בשם ראובן(ד). ואם התנה עמו מתחילה ואמר ליה לעצמי אני קונה, וזה שאכתוב שטר בשם לוי כדי שלא ידעו בי שאני הוא הקונה, הרי זה כופהו לכתוב שטר אחר בשמו, ולא עוד אלא אפילו לא אמר כן למוכר(ה), אלא שאמר לעדים תחילה בפני המוכר יש לכם לכתוב לי שטר אחר על שמי(ו), כופין אותו לכתוב שטר אחר על שמו. הגה: ⁴⁵⁸ואם קנה קרקע תחילה על סם לוי, אע"פ שזו לא עשה שליח, אם קנה צמעות לוי לא יוכל לחזור בזה(ז)⁴⁷⁰.

(א) ואמר לשמעון לעצמי קניתי כו' - ע"ל סי' ס ס"ט [ראובן הלוח מנה ללוי, ובשעת הלואה אמר ללוי שיכתבו השטר על שם שמעון, אך שיתנו השטר ליד ראובן, וכשתבע ראובן מלוי בזמנו, טוען, לאו בעל דברים דידי את, הדין עם ראובן. ואם תבע ראובן לשמעון שיעשה לו שטר מכר מהשטר הזה שנכתב על שמו, אין כופין אותו. ואפילו הודה לו שמעון שיעשה לו שטר מכר, יכול לחזור בו. אבל אם אמר ללוי בשעת הלואה, על מנת כן אני מלוה לך שתעשה לי שטר בשם שמעון ולכשארצה תחזירנו לו על שמי, כופין אותו על כך, אפילו לא פירש דבריו אלא אמר לעדים בפני הלוח, עוד שטר אחר תכתבו לי על הלואה זו, מחייבין אותו לכתוב שטר אחר על שמו⁴⁷¹] (ש"ך), קשה על הרמב"ם שלא הזכיר שיועיל מה שיאמר לעדים אפילו לא אמר למוכר, ואפילו אם ראובן יש לו בידו ב' שטרות א' כתוב שהשדה של לוי וא' כתוב שהשדה שלו, עצם זה שהשטר ביד ראובן מוכיח שהשטר על שם לוי אינו אמיתי אלא רק לפיוס (ש"ך ❖ הש"ג), עדים מספיק הן במכר והן בהלואה (ש"ך ❖ הספר התרומות).

(ד) אין כופין את המוכר - מיירי אפי' אומר טעם למה כתב תחלה בשם לוי משום שהוא איש תקיף ואם יצאו על השדה מערערים יראה השטר של לוי התקיף הוא וייראו ממנו אפי"ה לא מהני כל שלא התנה מתחלה (סמ"ע).

(ה) אפילו לא אמר כן למוכר - פירוש לא אמר ליה שע"מ כן קונהו (סמ"ע), וי"א שאין כח לכופו למוכר לכתוב שטר נגד החולקים, אלא אם כן היה גילוי מלתא וגם תנאי אלא שהתנאי מהני אפילו אמר בפני עדים (ט"ז).

(ז) אלא שאמר לעדים כו' - ע"ל סוף סימן ס' בטור (סמ"ע).

(ח) לא יוכל לחזור בו - פירוש המוכר (סמ"ע, וש"ך), וי"א שאין להוציא דבר הלכה מתוך הג"ה זו כי היא סתומה ואין לה ביאור (ט"ז), ראובן דזבין ארעא משמעון על שם לוי ולוי לא הרשהו וכתב שטר על שם לוי שהיה במרמה והיינו שקנה לעצמו, אלא שכתב השטר על שם לוי במרמה כדי להטיל אימתו על המערערים וכיוצא, וכיון שראה שמעון שלא בא לוי, חזר בו, באומרו שלא הקנה אותו לזה אלא ללוי, וכיון שלוי לא קנאו אינו רוצה למוכרו לראובן כיון שלא הודיעו. עכ"ז שמעון אינו יכול לחזור וקנה ראובן, דאין צריך

⁴⁷⁰ עי' רע"א סי' רלה סכ"ג.

⁴⁷¹ כנראה שהש"ך שואל שלא מוזכר כאן עדים, אע"פ שמוזכר בסי' ס.

מאיר המשפט על הושן משפט חלק ה'

הודעה למוכר, ומשום דכוונת מוכר לבעל המעות (עי' לעיל סי' קפ"ג ס"ג וס"ד, ומאיר המשפט שם) (קצה"ח, ונתה"מ).

סימן קפה – סרסור שמכר בפחות או ביותר ממה שאמר לו בעל הבית, ושאר טענות שבינו לבין בעל הבית, ובו י' סעיפים:

(א) ⁴⁵⁹הסרסור שליח הוא ⁴⁷²(א)(ב) אלא שנוטל שכר שליחותו, לפיכך: אם שינה דעת הבעלים משלם מה שהפסיד, כיצד: ראובן שנתן הפי' לשמעון הסרסור ואמר ליה מכור לי זה ואל תמכור בפחות ממאה, והלך ומכרו בחמישים משלם החמישים מביתו(ג), מכר במאותים הכל לראובן(ד). הגה: ⁴⁶⁰מי שקנה סליח להוליד לו דבר למקום אחר, ונתן כך קנה לו זכרון הוא קומר שכל(ה)(ו)⁴⁷³:

⁴⁷² דמי סרסור יש להחשיב שהוא הסך שההנהו [דומה לדין יורד] וכן אולי הוא כשכר הטרחה, ולכן בכל מקום שהקונה ידע מהנכס בגלל הסרסור, חייב לשלם לו. ולכן אם סרסור הביא נכס של יהודה לראובן, וראובן לא רצה לקנות, ויהודה מכרו לשמעון, ונתבטל המכר, ולכן יהודה פרסם על הדירה למכירה, וראובן בא לקנות, וקנה, זוכה הסרסור בשכר טרחה שלו. אמנם יש לברר הדבר ע"י שיחקרו וידרשו מהקונה מדוע לא בא בעצמו בפעם הראשון ע"י המודעות שאם יאמר שגם עתה לא היה בא אי לאו שראה וידע טיבה של הבית אז הרי מעיד שהיה זה ע"י מעשה הסרסור. ואם יאמר שבפעם הראשון לא ראה המודעות ואם היה רואה היה בא גם אז בעצמו הרי מעיד שלא היה ע"י מעשה הסרסור. אבל צריך לחקור מדוע בפעם הראשון לא ראה המודעות ובפעם השני ראה דאם הוא מחמת שאין דרכו לחפש בעתונים ורק עתה מחמת שידע מהבית הזה שרוצים הבעלים למוכרה חיפש בעתונים לידע אם עדין עומדת למכירה נמצא שהוא ג"כ מצד מעשה הסרסור. ואם הבעלים התנה עם הסרסור, שרק מוכן למכור דרכו במחיר של "ז אלף ש"ח, ולבסוף מכרו ב"ג. אם הנכס כזה שבפחות מ"ז אלף א"צ לסרסור דעל מקח כזה ירבו הקופצין לקנות אבל אם גם על "ג אלף ליכא קופצין וצריך להשתדלות שיקנו על סך זה ונמכר ע"י הסרסור יש לחייבו לשלם דמי סרסור ואין תנאו כלום (אג"מ ח"מ ח"א סי' ט).

בסרסור נוטל הממציא הענין חצי והגומר חצי לפי התיקון. ועל"פ אם אחד שכר לו סרסור והסרסור הואיל לשנים, ודאי נוטל גם משני, שהרי פיתהו על הכל (מהר"ל דיסקין קצא). ⁴⁷³ ראובן נתן לשמעון אבנים ומרגליות למוכרם במקום אחד ואמר לו אל תמכרם בפחות מכך וכך והלך שמעון וצירף אותם עם סחורתו ומכר הכל ביחד ועלה סכום מכירת האבנים יותר מהסך אשר אמר לו, ושמעון טוען כיון שאמרת לי תמכור בכך וכך שמתתי אותם לעצמי. וצירפתי אותם עם סחורותי וטרחתיה בהם הרבה והריוח הוא שלי. הדין עם ראובן שהרי שליח הוא שאע"פ שנתן לו רשות למוכרם בכך וכך היתר הוא לבעלים כל שכן שאמר לו לא תמכור בפחות מכך וכך, ומזלו של ראובן גרם, ושמין הסחורות שצירף עם האבנים והיתר נוטל ראובן וידו על העליונה שאם לא נשאר כפי השומא אשר שם לו משלים לו שמעון משלו שהרי פשע ועבר על דעתו (רדב"ז ח"ד סי' רלז).

אחד ששלח שליח לקנות לו תבואה. והבטיח להשליח שכר טרחה. ונתן לו מעות ליתן ערבון להמוכר. והשליח קנה התבואה מנכרי אחד ונתן לו ערבון. ואח"כ נפל השער מהתבואה ולא רצה הקונה ליתן מותר המעות ולא לקבל את התבואה עד שיגזז לו המוכר מדמי המקח. אח"כ הלך הסרסור והתפשר עם העכו"ם לגזוז לו איזה סך מדמי המקח. וכעת לא רצה הקונה ליתן לו שכר טרחה על אשר התפשר בלתי רשותו. המשלח חייב לו שכר טרחה, מאחר שכבר נתחייב הקונה ליתן בשעת הקניה. פשיטא דלא הפסיד שכרו במה שפשע אח"כ ונתפשר בלתי ידיעתו. והדברים מראין דבשביל שירד מאד השער מהתבואה נתמלא המוכר רחמים להזיל מדמי המקח וא"כ בודאי נתן המתנה להמשלח הקונה ולא להשליח, ואין לשלח שום חלק בויתור המוכר (מהר"א הלוי ח"ב סי' קכג).

ראובן אמר לשמעון לקנות בגד זה במאה ש"ח, ושמעון הגיע לחנות ואמר ללוי המוכר, ראובן שלח אותי לקנות את בגד זה בחמישים ש"ח, ולוי הסכים ואמר "קח הבגד כמו שאמר ראובן", ונתברר שראובן אמר לקנות במאה, אין ללוי אלא חמישים (בני אהרן נב).

מי שמכר בזול, או השכיר בזול, בגלל שוחד, חייב להביא את השוחד לבעלים כי הרי שהבית הי' שוה יותר מכפי שהשכיר להם על ידי זה השוחד ולכן בודאי צריך להחזיר למי שהבית שלו (דברי חיים ח"מ ח"ב סי' מו).

השולח שליח ללכת למקום מסוים, והתנה שלא יטה מן הדרך, והשליח הטה ונאנס מידו, הוה תחילת בפשיעה וסופו באונס, וחייב השליח (ד"ג כלל צה סי' סה).

מאיר המשפט על הושן משפט חלק ה'

(8) הסרסור שליח הוא - לא תימא דיחשב כשותף, שהרי יש לו גם כן הנאה מהמכירה ויוכל לומר לטובת הענין כיוונתי, גם יש לומר, דהוה אמינא כיון דהסרסור בקי בטיב קנין ומכירה טפי מהמוכר, אף אם אמר לו מכריהו לי במנה והוא נתנו בפחות, לא יחשב שינוי, דמסתמא המוכר סמך אראות עיניו דהסרסור, קא משמע לן דלא (סמ"ע). מי שנתן לפלוני דבר למוכרו וא"ל אדם א' תהיה שלוחי לקנותו ממנו, יש ספק אי מהני קנין השליח, וא"כ הוי ספיקא דדינא והמוציא מחבירו עליו הראיה (ש"ך).

(2) שם - עיין לקמן סי' רצ"ד ס"ו בהגה [ז"ל: ראובן המציא חוב בטוח לשמעון וקבל שכר על הסרסרות, ואח"כ נתקלקל החוב וצריכין להשתדל עם השר בעד החוב, ושמעון רוצה שראובן יטריח אותה טירחא הואיל וקבל שכר מן החוב, י"א דהדין עם שמעון דומיא דהוכר הגנב⁴⁷⁴] (רע"א), [כתוספת על התה"ד שהוא מקור לדברי הרמ"א המובא ברע"א] אם יכול לתקן החוב באופן שלא יגיע לו נזק והפסד ולא טרח להציל ולתקן חייב לשלם. ודבר זה יתברר על פי סוחרים מומחים, ואם יראה בעיניהם שפשע ע"פ מנהג הסוחרים ודאי שחייב לשלם. דהלכה רווחת דבענייני הקניות והסחורות מנהג הסוחרים עיקר (ש"ך ❖ המהרש"ך).

(3) משלם החמשים - הטעם הוא, כיון דכל המשנה מדעת בעה"ב נקרא גזולן, לכך אמרינן מסתמא היתה כונת השליח לתקן העיוות בכדי שלא יקרא מזיק וגזולן, אבל לולא זה הוא צריך לשלם כמה החפץ שוה יותר מחמישים ככל מזיק (עי' לעיל סי' קפ"ב ס"ו) (נתה"מ), היינו כשאין שומתו ידועה שאם שוה נ' לא ישלם אלא כמו ששוה דלא גרע מגזולן דאינו משלם רק כשעת הגזילה (רע"א)⁴⁷⁵.

(7) מכר במאתים הכל לראובן - אף על גב דאמר לו ליתן במאה, לא אמרינן דהמותר יהיה להסרסור, אלא דינו כדין שליח שמוכר דבר שאין לו קצבה, דהמותר של משלח (עי' לעיל קפ"ג ס"ו), ואף על פי שהכא גילה דעתו ואמר לו ליתנו במנה, לא אמרינן שמחל המותר להסרסור, אלא אמרינן שסבר שאינו שוה יותר, ואפילו היה יודע שהוא שוה יותר ומחמת דוחקו ציוה למוכרו בזול, אפילו הכי אמרינן דלא היתה דעתו להקנות להסרסור המותר (סמ"ע), אם מתחלה אמר השליח אמכור החפץ בסך אשר תעריך ולא בקש שום דבר וא"ל המוכר מכור בכך וכך ולא אמר המותר יהיה שלך אפ"ה כל המותר לשליח (רע"א ❖ הבאר לגולה).

(7) מי ששלח שליח להוליך כו' - הג"ה זו אין כאן מקומה, דכאן מיירי בשינה, ובשינה חייב אף שומר חנם, ושייכה יותר למה שכתב המחבר בסמוך בסעיף ז', דשם כתב דהסרסור חייב בגניבה ואבידה, מפני שהוא שומר שכר (סמ"ע).

ראובן נתן מעות לשליח שיקנה לו שם סחורה מבעלי מלאכות, ורשם לו בכתב שיקנה לו מבעל מלאכה נקוב בשמו, מפני שהוא מוכר יותר בזול הרבה מבעלי מלאכות אחרים, אף שסחורתו אינה טובה כל כך כמו מבעלי מלאכות אחרים, מ"מ טובה היא אצלו, והנה השליח הלז בבואו שמה והולך לאותו בעל מלאכה שצוה לו הנותן, ולא רצה אותו בעל מלאכה למכור כל כך בזול רק מעט פחות מכפי שימכרו בעלי מלאכות הטובים, ולכן קנה מבעלי מלאכות טובים, ובחזירתו עם הסחורה אירעו אונס ונשרף הסחורה. ודאי לא היה קפידא לקנות דוקא מבעל מלאכה השפל ולא מטוב, אלא דמראה מקום הוא לו שזה מוכר יותר בזול וטובה אצלו, אבל בודאי אם גם זה אינו רוצה אלא רק מעט פחות מזעיר מבעל מלאכה הטוב יצא שכרו בהפסידו, ואילו הוי המשלח שם היה קונה מבעל המלאכה הטובה, והשליח לטובה נתכווין ולא פושע מיקרי (גור אריה יהודה חו"מ כז).

ראובן שלח את שמעון עם סחורה וימסרם ליד יהודה קרובו של ראובן שימכרם לו, והתרו אנשים לשמעון שלא יתן הסחורה ליהודה כי הם מופסדים בידו כי יקחום נוגשיו הקמים עליו. ושמעון מסרם ליד יהודה כציווי ראובן, הוה פשיעה, וחייב באיבודו (משפטי שמואל נב).

ראובן מבטיח נכסיו, והפקיד טעה והבטיח נכסי שמעון, ונפסדו לשניהם הסחורה, אין לשמעון זכות בפיצויים, אלא הם של ראובן, ואפילו אם היה שמעון מוחזק בזכות ההבטחה הזאת, היה הדין נותן להוציא מידו ולזכות בה לראובן (מהרש"ך ח"ב סי' קנט).

⁴⁷⁴ עי"ש בש"ך שהוא מביא שיש חולקים על הלכה זו.
⁴⁷⁵ וכן אם שלחו למכרו במקום יוקר, ומכרו במקום הזול, אינו משלם אלא כמו ששינה שהוא שעת הגזילה (מהר"ט חו"מ סי' קט).

מאיר המשפט על הושן משפט חלק ה'

(1) שם – עי' לקמן ש"ג ס"א שזה בשם י"א (ש"ך), וי"א דלא הוה בשביל זה שומר שכר אלא כשיש הוכחה שהדורון בשביל השליחות, כגון שאינו רגיל בזה, או רגיל ועכשיו מוכח קצת (ט"ז).

(ב) 461 אין שליח יכול לקנות לעצמו(ז), אפילו באותם דמים שהרשוהו בעלים למכרו⁴⁷⁶:

(1) אין השליח יכול לקנות לעצמו כו' - אין אדם מקנה לעצמו, דאין המכר אלא הוצאת הדבר מרשות לרשות, וזה לא יצא מרשותו שהוא במקום בעלים עומד, ועי' לעיל (סי' קעה ס"ז ודברינו שם סק"ל(ז)) (סמ"ע), מיהו יכול למכור לאשתו, ואם מנה שני מורשים יכול אחד מהם לקנות לעצמו על ידי חבירו כל ששניהם הסכימו למכור בסכום אחד אף על פי שאחד מהם קנה לעצמו וחבירו זכה לו שפיר דמי שלא מנה שניהם אלא להסכמת שניהם אבל לענין המכירה לא הצריך שתהיינה שתי ידיים זוכות כא' ולענין שהוא נוגע בדבר שקנה לעצמו אין לחוש שאם כן אף לא ימכור לאביו ולא לאחיו דמוזיל גבייהו אלא כל שלא נודע שזלזל במכירתם ממכרו ממכר וכל שכן כשיש שליח אחר עמו דלא חיישינן שגם הוא יחפה עליו (ש"ך ❖ המהרי"ט, ורע"א ❖ המהרי"ט), אם נשלח למכור את החפץ ולהחזיר את הכסף, והוא עשה עוד מסחר בכסף, מאחר ולא נעשה שליח לדבר זה, הוה גזלן, ואם פחתו פחתו לו ואם הותירו הותירו לו, ואין לו זכות שכר טרחה אלא על המכירה הראשונה (ש"ך ❖ המהריב"ל), וי"א דיכול להחזיק לעצמו (ש"ך), ב"ד שמינו שני אפטרופוסים למכור שניהם, וכל מה שיעשה האחד בלי רשות חבירו אינו כלום, דלא מינו ב"ד אלא שנים ולא אחד, וכיון שאחד מוכר לחבירו והאחר קונה, נמצא שאין כאן אלא אחד אפטרופוס שמוכר, ומה שעשה אינו עשוי דהוא אחד לבד, ואין בידו כח לבדו בלי רשות חבירו, והאפטרופוס הקונה לעצמו כאילו אינו הוא, כיון שהוא קונה ולא מוכר (רע"א ❖ הלחם רב).

(ג) 462 נתן הפין לסרסור למכרו בארבעה, ואמר הסרסור כשבא החפץ לידו הילך ארבעה בשבילו, ונתפיים המוכר אינו יכול לחזור בו, אע"ג דמעיקרא לאו אדעתא דהכי נתנו ל⁴⁷⁷:

(1) נתן חפץ כו' - היינו דווקא שאמר כך לפני שנהיה שליח, אבל מאחר ונעשה שליח אינו יכול לקנות לעצמו אפי' באותם דמים שהרשוהו הבעלים למכרו לפי שנעשה שליח להקנות ללוקח אבל לעצמו אינו יכול לזכותו ולקנות דאין אדם מקנה לעצמו דאין המכר אלא הוצאת דבר מרשות לרשו' וזה לא יצא מרשותו שהוא במקום הבעלים עומד (ש"ך ❖ הרשד"ם).

(ד) 463 אמר בעל הבית לסרסור המותר שימכר על כך יהיה שלך, אף על פי ששתק הסרסור(ט) זכה במותר(י)⁴⁷⁸:

(1) אף על פי ששתק הסרסור - דמסתמא הסכים לדבריו ואדעתא דהכי לקחו לידו (סמ"ע).

(2) זכה במותר – והוי שומר שכר (ש"ך), וה"ה אם אמר המותר נחלוק הוי ש"ש בכולו (רע"א), פי' ואינו חייב באונסין כמו בסי' קפו ס"ב, ששם קנה במשיכה, אבל כאן הוה רק שליח, ויכול המשלח לחזור מזה⁴⁷⁹ (נתה"מ).

(ה) 464 ראובן אומר במאה אמרתי לך למכרו והסרסור אומר בחמישים אמרת לי וכן מכרתי, נשבע הסרסור שבועת התורה(יא) שהרי הודה במקצת⁴⁸⁰, ואם כבר נתן לו

⁴⁷⁶ יכול השליח למנות שליח אחר במקומו ולמסור לו החפץ כשאינן קפידא לבעלים כגון ברגיל להפקיד אצלו, וכדומה, ואזי יקח לעצמו משליח שני (ערך ש"י).

כי היכי דאין שליח יכול לקנות לעצמו הכי נמי העושה שליח לקנות לו סחורה ונתן לו המעות לקנותה אין לו לקנות אותה סחורה מסחורות שלו (כנה"ג הגה"ט אות טז).

⁴⁷⁷ אם השליח בא ואמר פלוני רוצה ליתן לך בעד חפץ זה כך, ונתן לו למכרו ואח"כ נתברר שנתן לו יותר, דהמותר למשלח כשלא אמר לו המותר שלך (חוות דעת ביאורים סי' קסח סקכ"ה).

⁴⁷⁸ אם ראובן עשה הסכם עם שמעון, ששמעון ימכור לו מאה מדות של תבואה, ושכרו של שמעון יהיה כך וכך, וראובן נתן לו רק חלק, והשאר הוא חזר בו, שמעון זוכה במה שמכר, ואם אינו מוצא שכירות כזה, אז ראובן צריך לשלם לו כפועל בטל (ד"ג כלל פב סי' י) עי' לקמן סי' שלג ס"א.

⁴⁷⁹ ואז אין לשליח שום שכר (שו"ת מהר"ם מרוטנבורג דפוס לבוב סימן רי).

Commented [YL37]:

רע"א גם הביא שו"ת הרשב"א ח"ב סי' קצ שמביא ציור שראובן ושמעון שותפין ויש להם כסף אצל גוי שלא רוצה להחזיר רק בתנאי שהם יוסיפו עשר אחוז, ואז יקבלו ממישהו אחר, ועל זה לא רצו, ובסוף א' נתן חלקו, וקבלו חלקו, והשותף השני תובע חציו, והרשב"א פסק שאין לו זכות לכלולם, וקשה מה הקשר לרע"א כאן?

מאיר המשפט על הושן משפט חלק ה'

החמשים(יב) או שאמר ליה הילך(יג), נשבע היסת שעשה שליחותו וזכה הלוקח(יד), ואם ידע הלוקח שחפץ זה של ראובן הוא(טו) וזה המוכר לו סרסור הוא, יחזיר החפץ לבעלים(טז), ויחרים על מי שנתן לו רשות למכור בחמשים או שרצה בחמשים(יז) וחזר בו אחר שקניתי(יח). הגה: 465 ויש אומרים לאין תקונה לריב להחזיר, אפילו מודה סרסור לדברי המוכר(יט):

(⁸⁰) נשבע הסרסור ש"ד - היינו דווקא כשראובן טוען במאה אמרתי לך למכרו וכן מכרת נמצא שיש לו בידו מאה והסרסור אומר בחמשים אמרת לי וכן מכרתי אז נשבע הסרסור שבועה דאורייתא, אבל אם טוען במאה אמרתי למכרו ואתה מכרת בחמשים נמצא שעיקר תביעתו על חפצו בהא אין שבועה מן התורה שלא מודה במקצת (ש"ך), וי"ח ובכל מקרה הוה מודה במקצת, וחייב שבועה מדאורייתא, ועי' לעיל ס"ק(ג) (נתה"מ).

(⁸¹) ואם כבר נתן לו החמשים - נמצא דכופר בכל תביעתו (סמ"ע).

(⁸²) או שאמר ליה הילך - דין הילך נתבאר לעיל ריש סימן ע"ה ס"ו וסימן פ"ז ס"א (סמ"ע).

(⁸³) וזכה הלוקח - גם כשנשבע שבועה דאורייתא (סמ"ע). כיון שמסרו המשלח להשליח, והשליח בידו לעשות בו מה שירצה, דהא יכול להבריחו ויכפור בו, אמרינן גביה סברא דהימניה, כמו בשליש דהימניה שיהיה כך אפילו אם ישקר, והכי נמי הוי כאילו התנה עם השליח שיהיו כל מעשיו קיימין נגד הלוקח, שיהיה החפץ ביד השליח כאילו היה ממש של השליח, והיה סומך עצמו על השליח, שאם יעוות יהיה השליח המתקן, משום הכי המקח קיים נגד הלוקח בלא הודיעו. אבל בהודיעו, הרי השליח הודיע בפירוש שאינו רוצה לקבל עליו שיהיה הוא המקיים המקח ולתקן עירעור המשלח, והוי כאילו התנה שכל עירעור המשלח יהיה חל על הלוקח ולא עליו, משום הכי בהודיעו, המקח בטל⁴⁸¹ (נתה"מ).

(⁸⁴) ואם ידע הלוקח - צריך דוקא לידע בשעת המכירה שהחפץ של ראובן, ודוקא שהודיעו שהוא של פלוני כו', וטעמא דמילתא כיון שהוא מכיר המשלח צריך להחזיר דהי' לו לחוש שהמשלח יקפיד אבל אם אינו מכיר המשלח אף על פי שהוא מודיע שהוא שליח י"ל סבור הייתי כיון שאתה אינך מפרש מי הוא המשלח בודאי אין קפידא בכך שלא יקפיד המשלח ויקיים מעשיך (ש"ך).

(⁸⁵) יחזיר החפץ לבעלים - אף על פי שהשליח מכחיש להמוכר ואומר שבחמשים אמר לו למכרו, השליח אינו כעד אחד, שהוא נוגע בדבר, והוה ליה זה של המוכר ודאי ושואמר לו ליתנו בחמשים ספק, ואין ספק מוציא מידי ודאי (סמ"ע), שונה מסי' קפ"ב ס"ד דהמוציא מחבירו עליו הראיה, דהכא שהחפץ מבורר בעין שהוא של משלח, והלוקח ידע, צריך להחזיר. משא"כ לעיל דהמשלח הוא לוקח, והוא רוצה להוציא מעות מיד המוכר, אמרינן המוציא מחבירו עליו הראיה (ש"ך), מח' מחבר ורמ"א זו הוי בסתם שאין אנו יודעים הדברים על בוריין אלא מפי השליח והמשלח, אבל מאחר והסרסור אינו עושה אלא מעשה קוף בעלמא, נאמן המשלח לומר שעבר על דבריו (ש"ך ❖ הרשד"ם), וחייב המוכר שבועת היסת לסרסור על שכר טרחתו (ש"ך ❖ המהריב"ל), הלוקח מן הלוקח אפילו שאמר גזולה היא בידי לאו כל הימנו לבטל זכותו של לוקח השני, וה"ה אם ראובן קנה בית משמעון, ודר בו ג' שנים, ואחר זמן בא לוי וטוען שהבית היתה שלו, ושמעון מוכן להחזיר לראובן מעותיו, עכ"ז אינו נאמן, ונשאר אצל ראובן (ש"ך ❖ המהריב"ל), כוונת הסמ"ע דדוקא כשמעון מכר ללוי חפץ הידוע שהוא של ראובן, ושמעון אומר שהוא לקוח בידו, מועילה חזקת לוי, אף שלוי אינו יודע וטוען מספק, מקלקל חזקת מרא קמא של ראובן מחמת החזקה שהיה לשמעון על טענתו שטען לקוח, דהיינו חזקה שכל מה שתחת יד אדם הוא שלו, ואם הן דברים העשויין להשאיל, תלוי במחלוקת הפוסקים אי הלוקח עומד במקום עדי ראיה. אבל הכא שהודיע השליח שאינו שלו בשעה שיצא מתחת ידו, אף שלפי הגדתו היה לו רשות למכור, מכל מקום כיון דלא שייך בטענה זו דכל מה שתחת ידו הוא שלו, ממילא אינה מועילה חזקת לוי, שמוחזק בספק, לקלקל חזקת מרא

⁴⁸⁰ עי' לקמן סי' רסד ס"ד רמ"א, שאפילו אם עשה סרסורות סתם ללא דיבורים על שכ"ט, מגיע לו שכר כמנהג המדינה.

⁴⁸¹ עי' מאיר המשפט קפב סק"י(ג)?.

מאיר המשפט על הושן משפט חלק ה'

קמא של ראובן. הכא מיירי שבאמת נתאנה השליח, וכיון שרואין שנתאנה והמקח בטל, רק שהשליח רוצה להעיד, ואמר שבחמשים ציוה למוכרו, ואין כאן דין אונאה, ובוזה אין השליח נאמן להעיד, דדוקא כשמסירתו ליד שכנגדו מוכחת על אמירת השליש, מהני אף שכבר יצא מתחת ידו, דנאמן מטעם דמעיקרא הימניה מהימן הוי במאי דעביד, מה שאין כן הכא מיירי דלא אמר השליח בשעת מכירה פלוני ציוה לי למוכרו בחמשים, תלינן שמחמת אונאה עשה מקח בחמשים, ואם לא היה השליח לפנינו היינו מבטלין המקח, דהא בסירסור לא אמרינן מסתם, דאמר לו בין לתקן בין לעיוות, ועתה אחר שיצא השלישות מתחת ידו רוצה להעיד להלוקח לקיים המקח, ודאי דאינו נאמן, אבל אם לא נתאנה השליח, והמשלח טוען שעבר על דבריו, לא מהימן המשלח עד שיברר בעדים (נתה"מ), במקום שיש הכחשה בין שליח למשלח, מאמינים למשלח טפי מן השליח, וכמאן שלקח הלוקח החפץ מיד המשלח עצמו דמי, אבל לעיל (סי' קפב ס"ד) שכל זמן שלא יברר המשלח שלא עשאו שליח בין לתיקון כו', הרי שם אין הכחשה בין משלח ללוקח מצד עסק השליח, דהשליח עושה לפי דעתו כראוי, ואף אם לא היה שם תנאי שהיה בין לתיקון כו', רק שיש חילוק בין מוכר למשלח היאך נעשה, בזה אמרינן ודאי עושה כדרך העולם, שאין עושין שליח לחצאין (ט"ז), ראובן נתן סחורה לשמעון למכור, ושמעון מכר בלא דמים, והודיע שהסחורה של ראובן, אחר כך לקח המעות מהלוקח או שהחזיר הלוקח הסחורה לשמעון, וראובן חוזר על הלוקח שיתן לו הדמים בעד הסחורה, ולוקח אמר שנתן לשמעון, וראובן אומר כבר היית יודע שהסחורה היא שלי ולא היה לך ליתן לשמעון, הדין עם ראובן, וי"ח (פ"ת).

(⁷⁷) או שרצה בחמשים וחזר בו - פירוש, שלא אמר לו בפירוש בחמשים, אלא נתרצה בחמשים כשבא השליח ואמר לו שמכרו בחמשים (סמ"ע).

(⁷⁸) וחזר בו אחר שקניתי - זה קאי גם כן ארישא, שנתן לו רשות למכרו בחמשים, וחזר בו עתה שרואה שקניתיהו (סמ"ע).

(⁷⁹) אפילו אם מודה הסרסור - דיאמר הלוקח קנוניא אתם עושים עלי (סמ"ע), היינו דווקא כאשר הלוקח מוחזק, משום המוציא מחבירו, אבל במקום שאין הלוקח מוחזק, אין להוציא על טענה זו (רע"א ❖ הלחם רב).

(1) ⁴⁶⁶כל סרסור שהודיע ללוקח(ב) שחפץ זה או קרקע זה של ראובן(כא), ואחר שקנה הלוקח, אמר המוכר איני רוצה למכור בדמים אלו(כב), מחזיר הלוקח(כג), שהרי לא פסק לו דמים ואמר לו מכור בכך וכך. הגה: ⁴⁶⁷ויש אומרים דוקא שלא אמר לו כלום נשעת שהפקידו(כד), אבל אם אמר לו, מכור בזה שתמלא(כה), לא יוכל המוכר לחזור בו, ומה שעשה הסרסור עשה. ⁴⁶⁸לראובן היה לו בית למכור, וזא שמעון וסרסור למכרו ללוי, ואמר לראובן שלוי שונאו ואינו רוצה למכור לו, ואחר כך מכרו ללוי על ידי אחר, חייב ליתן לשמעון סרסרותו(כו)(כז)(כח):

(²) כל סרסור שהודיע כו' - היינו דווקא בנתנו לו למכרו סתם (סמ"ע).

(⁸⁰) שהודיע ללוקח כו' - דאם לא הודיעו המקח קיים, והדין בין המשלח והסרסור כדלעיל קפ"ב ס"ב (סמ"ע).

(⁸¹) ואמר המוכר איני רוצה למכור בדמים אלו - אם לא נתאנה, ודאי דאין המוכר יכול לומר, איני מוכר בדמים אלו, דדוקא בנתאנה מבוואר בסימן קפ"ב ס"ג ⁴⁸²דיכול המשלח לבטל המקח, אבל בלא נתאנה אינו יכול לבטל (נתה"מ).

(⁸²) מחזיר לוקח - אע"פ שהמוכר יכול לחזור בו אין הלוקח יכול לחזור בו (סמ"ע), אפילו בנתאנה השליח (נתה"מ).

(⁸³) ויש אומרים דוקא שלא אמר כו' - ליש אומרים אפילו מכר שוה מאה בחמשים אינו יכול לחזור (סמ"ע).

(⁸⁴) אבל אם אמר לו מכור כו' - מסתבר לומר דדוקא כשמכר במעט פחות או מעט יותר ממה שהוא שוה לרובא דעלמא הוא דאינו יכול לחזור, הא אם מכר בפחות הרבה, לא אמרינן ביה מה שעשה עשה (סמ"ע).

Commented [J138]:
אר הסמ"ע
נצרך?

Commented [Y139]:
י"ש"ך שציון לדברי הרמ"א
צט סוף ס"א, ולא הבנתי
מה שרצה

Commented [Y140]:
כזן והחשבון של
קפב ועשאהו
שליח למכור
ולא לפסוק
דמים לא מסקנ
ה?

⁴⁸² היינו פחות משתות, דהיינו שיש לו מחיר, וזה אפילו בקרקע.

מאיר המשפט על הושן משפט חלק ה'

⁽¹²⁾ ואחר כך מכרו ללוי על ידי אחר – אפילו לא מכרו על ידי אחר, אלא שמכרו אחר כך ללוי על ידי עצמו, ומש"כ "על ידי אחר", יש לדון על זה, דבשלמא אם מכרו אחר כך ללוי בלא שום סרסור, שפיר מוכח דברמאות דחאו להסרסור, אבל אם מכרו אחר כך על ידי סרסור אחר, יוכל להיות שהסרסור החדש הטעים לו טעמים נכונים שלא יעכב המכר עבור השנאה, אלא מש"כ חייב ליתן לשמעון סרסרותו, כונתו כפי חלקו, שלא תאמר כיון שמתחילה לא נכנסו דברי הסרסור באזני הסוחר שוב אין לו שום זכות, קמ"ל שלא איבד זכותו, אבל ודאי שגם השני הוא שותף בסרסרות הזה. ואם יטעון הסרסור הראשון על המוכר, שגם באותו פעם היית מרוצה ודחיתני לומר שאינך רוצה למכור ללוי כדי להפסידני, ואתה הכנסת בזרוע את הסרסור השני, אין בכח טענה זו אפילו לחייב את המוכר שבועה על זה, כיון שאינו אומר בזה טענת ברי, ואפילו אם היתה הכוונה ברמאות, יש להסתפק אם חייב המוכר להשלים לסרסור הראשון ההפסד שגרם לו, ויותר קרוב שפטור (פ"ת).

⁽¹³⁾ שם - שדכן, שהבעל דבר דחה אותו, ובמקומו לקח שדכן אחר לגמור השידוך, הדבר ידוע שהפרש גדול יש בין שידוך למקח, כי בעסק המקח אין שם דברים אמצעים והמקח תלוי רק בדמים, וכיון שהסרסור הביא אותם לעמק השוה בסך הדמים, כבר נגמר הדבר ולא חסר רק הקנין, ולכן אם המוכר דחאו להסרסור בדברים, ואחר כך הכניס עוד סרסור, בזה יש להסתפק אם רמאות הזה מחייב להמוכר לשלם לסרסור הראשון הפסדו, אבל בשידוכים יש הרבה פרטים לבד סך הנדן, כמו התחייבות מזונות ודירה ובגדים ומתנות, וכמה פעמים בשביל דבר קטן מתפרדת החבילה ונתבטל השידוך, ולכן כל זמן שלא הושה אותם השדכן הראשון בכל הפרטים, עד שלא נשאר שום דבר גדול או קטן שצריך לדבר בזה, עדיין לא נגמר השידוך על ידי השדכן, ואם אחד מהצדדים מכניס את אוהבו או קרובו לגמור הדבר, אפילו היה ביכולת של השדכן הראשון להשוותם גם כן בפרטים הללו, אין כאן רמאות כלל, וכזה נעשו מעשים בכל עת, ואין להשדכן הראשון על הצדדים רק תרעומת, אבל לא שום דין ומשפט כלל. עכ"ז שאינו יכול לתבוע כלל חלק הגומר, אבל ודאי שצריך לשלם לו חלק המגיע למתחיל כפי תקנת המדינה שם. ויש מקומות שיש תקנה שהמתחיל והגומר יחולקו ביניהם בשוה, והמתחיל לא נקרא אלא מי שאמר כמה אתה נותן [פירוש שידבר אודות נתינות] ואמצעי לא יקח כלום, אבל יש נוהגים שמחלקים לג' חלקים, שלישי למתחיל ושלישי לאמצעי ושלישי להגומר, והבעלים יניחו השדכנות בבית דין, ואחר כך נאמנים לומר מי המתחיל ומי האמצעי ומי הגומר, ויגידו בחרם, ואם אחד מהם קרוב או פסול, יגיד צד השני, ואם שני הצדדים הם פסולים, אין נאמנים אלא שבועה, ואם המתחילין הם רחוקים, ובשעת הגמר לקחו הבע"ד קרובים שלהם לגמור השידוך, אין להקרובים כלום בשדכנות מצד התקנה, אע"פ שמעיקר הדין יש. ולקרובים פסולי עדות אין נותנים רק בניכר לפי ראות עיני הדיין שעשו פעולה (פ"ת).

⁽¹⁴⁾ שם - אם המתחיל אף שלא היה יכול לגמור, מכל מקום הוא היה הממציא לשידוך הלו, שעל ידו נתגלה הדבר, ובאו שדכנים אחרים, או אותו צד שהיה מרוצה להשידוך מעמיד אחרים אשר דבריהם נשמעין יותר לצד השני, הן על ידו הן על ידי שום גרמא, בודאי דיש לו דין מתחיל, וזה הכלל באופן שאפשר לומר, אילולי שהיה זה המתחיל אשר התעורר לזה, לא היה עולה על דעת אחרים לדבר שידוך הלזה, אם כן ודאי מחויב ליתן להמתחיל כפי המנהג, מה שאין כן אם הגומרים נתעוררו מעצמם לאותו שידוך, וסוברים לפי דעתם שהם הראשונים, רצה לומר שניכר גם כן לבית דין כן, כגון שהם ממקום רחוק וכהאי גוונא, אם כן המתחיל לא עשה שום פעולה טובה בזה, הואיל שבעל דבר אינו מרוצה על ידו, ואילולי שבאו האחרים היה נשתקע הדבר, והשדכנים האחרים באו מעצמם ולא יודעים שום דבר מהמתחיל, אם כן אין שום טעם ליתן לו דבר, ועיין בפתחי תשובה לאה"ע סימן נ' סקט"ז, כמה פרטי דינים בענין שדכנות [ז"ל שם: שדכן שאמר לאח' אשדך לך שידוך פלוני בחנם פטור מכלום. שדכן שכתב לראובן שידוך א' לגיסתו האלמנה ונגמר הענין ואמר ראובן שהוא ג"כ שדכן כמוהו, שהרי מעולם לא כתב אל האלמנה שום דבר, הדין עם ראובן דה"ל לשדכן לאתנויי בפירוש שהוא שדכן לבדו ודברים שבלב אינן דברים, והלא השדכן אינו יכול לתבוע את האלמנה כלל לפי שלא דיבר עמה ולא כתב לה כלל, וראובן יכול לתבועה וה"מ כשהיא אלמנה דעבדא אדעתיה דנפשה

מאיר המשפט על הושן משפט חלק ה'

והיה יכול לדבר עמה בעצמה ולכן כשכתב לגיסה ה"ל לאתנויי אבל אם היתה בתולה ולא היה לה מי שישתדל בעדה רק גיסה נ"ל שהוא נחשב בעל דבר ולא סרסור וכ"ש האב על בתו כו' ועוד יש לדקדק מאד בל' הכתב שאם כתב לראובן שהוא מודיע לו שידוך פלוני ולכן אל יעכב בדבר כי הוא שידוך הגון נמצא שעשאו לראובן בעל דבר אפשר כי בזה יד השדכן על העליונה וצ"ע. אשה אלמנה שהכניסה כל אשר לה לבעלה ולא שיירה לעצמה כלום ואחר הנישואין תובע השדכן שכרו מן האשה והשיבה שאין לה מה לשלם והבעל אומר להשדכן לאו בעל דד"א ושאיין לו לשלם חובות אשתו ופסק שהבעל מחוייב לשלם להשדכן שכרו אם הוא בענין דליכא למיחש לפרעון כגון במקום שאין משלמין השדכנות עד לאחר הנישואין כי שכר שדכנות בזה כמלוה בשטר דמיא ולדברי הכל גובה מן הבעל כו'. שדכן ששידך בן פלוני ממקום פ' לבת פלוני ממקום פ' ואחד מן המקומות היה תיקון ליתן מן מאה לנדן א' זהב שכר שדכנות ובמקום השני היה ליתן מן מאה נדן א' ר"ט והשדכן תובע שכרו כמקום היוקר והמחותנים אינם רוצים ליתן אלא כפי המקום הזול כלל דמלתא דאם החתן היה דר במקום הזול והכלה במקום היוקר והשדכן היה דר במקום החתן אין לו משני צדדים אלא כמקום הזול, כיון שהוא דר במקום החתן שהוא מקום הזול נתרצה למנהג מקומו אבל אם היה דר השדכן במקום היוקר מחוייבים לשלם כמנהג מקום היוקר שדר בו השדכן. ואם היו כמה שכנים חצי שדכנות נותנים למתחילין וחציו לגומרים אבל לאמצעים ולא כלום. ולקרוכים פסולי עדות אין נותנים רק בניכר לפי ראות עיני הדיין שעשו פעולה. וברחוקים הצדדים זה מזה עשר פרסאות ינתן שדכנות כפלן (פ"ת).

(ז) 469 כל סרסור שאבד החפץ מידו או נגנב, אפילו בשעת הליכה חייב לשלם (כמ), מפני שהוא נושא שכר:

(ז^ב) אפילו בשעת הליכה חייב כו' - ואף על גב דאכתי לא מכר החפץ, ושמא לא ימכרנו ולא יטול שכר, אפילו הכי הוה שומר שכר, פירוש וכל שכן בחזרה, והיינו כשכבר מכר החפץ ונאבד מידו המעות דנחשב שומר שכר, דהא מיד שמכרו דמי טרחתו קצוב לו מהמוכר, ועי' קפ"ו ס"ב (סמ"ע).

(ח) 470 ראוובן נתן טבעת לסרסור למכור והפסיד האבן מהטבעת, ישבע הסרסור שאינה ברשותו, וישבע כמה היה שוה האבן (ל) ויפרע שוויה (לא):

(ז^ב) וישבע כמה היה שוה כו' - אין צריך ראובן לישבע שהיה תקוע האבן יפה, דאין נשבעין בטענת שמא (סמ"ע).

(ז^ב) ויפרע שוויה - שוויה ולא יותר, אף אם היה משכון של גוי והגוי שמוהו ביותר, עי' ע"ב ס"ח ושע"ח ס"ט (סמ"ע) ע"ל סי' ע"ב ס"ל ש"ך סקקכ"ח (ש"ך).

(ט) 471 הנותן כליו לסרסור למשכנם לו, ואמר איני יודע היכן משכנתים, פשיעותא היא וחייב לשלם (לב), ואם א"ל משכנם ביד פלוני וכן עשה, ואחר כך כפר בו אותו פלוני (לג) פטור הסרסור (לד):

(ז^ב) פשיעותא הוא כו' - ועי' רמ"א קכ"א ס"א, שכתב הלכה זו והוסיף: ואם אמר שהשכינו אצל פלוני והוא כופר חייב לשלם, דהוה ליה למשכנו בעדים, והיות שהמחבר לא הביאו נראה שהוא טעות. ועי' לקמן בסימן רצ"א ס"ז שהדין כך גם בשומר חנם דכל שאומר לא ידעתי אנה הנחתיהו, הוי פשיעה וחייב דהוה ליה לידע (סמ"ע), וי"ח על הרמ"א שם, ולכן המחבר השמיטו בדווקא (ש"ך).

(ז^ב) ואחר כך כפר בו כו' - וכן אם אמר לסרסור שישכין אצל גוי, ואח"כ מכר הגוי המשכון, הסרסור פטור אף שנטל שכר, דשכר טרחו הוא נוטל (סמ"ע), במקור הדין לא נזכר שאמר שישכין לכותי (רע"א), ואם הנכרי מכחישו צריך לישבע כדין חנוני על פנקסו. ועיין ש"ך סי' צ"א סק"ג [שבחנווני על פנקסו גם בחנווני גוי, צריך לישבע] (רע"א).
(ז^ב) פטור הסרסור - דהוא בעצמו אמר לו להשכינו בידו והאמין לו (סמ"ע).

Commented [j141]: ל
א זכיתי להבין
מה שרצה משם
ששם איתא
שאפילו אם שוה
לו לבעל החפץ
ד' אינו חייב
אלא ג', אבל אם
פשע חייב ד'.

מאיר המשפט על הושן משפט חלק ה'

(י) 472 סרסור שנתן כלי לבקרו ולא רצה המבקר להחזירו, חייב הסרסור(לה), וכל שכן שאין לסרסור למכור הפץ באשראי, אלא אם כן נומל רשות מבעל הכלי⁴⁸³. הגה: 473 השלכן הוא כמו סרסור⁴⁸⁴(לו), ואם השלכן רוצה שישלמו לו מיד שכן שדכנותו, והבעלים אינם רואים לשלם עד הנשואין תלוי במנהג המדינה, ובמקום שאין מנהג הדין עם הבעלים, ובמקום שאין לריך לשלם לו עד הנשואין, אם חזרו בהן(לו) ונתבטל השדכנות, פטורים הבעלים מלשלם לו שכרו, אלא אם כן התנו בהדיא על מנת שיתפייס(לח), ואז לריך לשלם לו מיד אפילו יחזרו בהן⁴⁸⁵.

(ה) חייב הסרסור - דהא שומר שכר הוא, ושומר שכר חייב בדברים הקרובים לאונסים כל שאינו אונס גמור, עי' לקמן (סי' שג ס"י) (סמ"ע). וי"ח על המחבר, דכל היכא שמסרו לבן דעת עדיף טפי, והכי נמי בסרסור כיון דדרכן של הסרסורים לתת הכלים לבקרון מתחילה אדעתא דהכא מסרן הבעל הבית לידו ופטור הסרסור וקשה להוציא ממון על פי פסק זה דהשו"ע (פ"ת).

(יב) השדכן הוא כמו סרסור כו' - עי' סי' פז סל"ט [תבעו בשכר השדכנות, וזה כופר ואמר שלא היה שדכן שלו, או שאר טענות שבינייהו, דינו כבשאר תביעות ממון, ונשבעין על כך] וסי' רס"ד ס"ז [בדבר שדרך ליתן הרבה, כגון השבעת שדים או רפואה, חייב ליתן לו כל מה שהתנה עמו. ובשדכנות אין לו אלא שכרו, אע"פ שהתנה עמו לתת לו הרבה] (סמ"ע), אמר הסרסור למוכר או ללוקח לא אקח ממך כלום בסרסרות מקח זה ואח"כ אמר שלהשביח דעת שכנגדו אמר כן אין בדבריו כלום⁴⁸⁶ (רע"א). ראובן הבטיח לשמעון להשתדל בעדו בעסק מה בחנם וכשקרב הדבר לגמור חזר בו ראובן ואומר לא אגמור אלא אם תתן לי כך וכך. ונתן לו שמעון ופייסו ואח"כ הגיע מעות ראובן ליד שמעון ואמר לקחת מעות שלי שלא כדין כי הייתי אנוס כאשר פייסתיך הדין עם ראובן⁴⁸⁷ (רע"א), אף

483 עי' נתה"מ סי' ש"ו סק"ו? שכל שליח וכו' שלא עשה העבודה וגרם הפסד צריך לשלם כמו אם אובר (סי' שכ"ח ס"ב), ועי' קפג סק"א? שאם רוב הסוחרים הרויחו סך מסוים, והשליח התבטל השליח צריך לשלם כזה סכום מכיסו.

אמנם אם כן הוא המנהג לקנות באשראי, אינו חשיב כשינוי, ואין השליח חייב (עי' לעיל סי' קעו ס"י), אם שינה ומכר בהקפה, ושתק המשלח, עי' סמ"ע לעיל סי' קעו סק"ג(ב).

484 אם האב לא משלם את השדכנות, אין לשדכן זכות לתבוע מהחתן (ערך ש"י), המנהג פשוט שחל חיוב דמי שדכנות על צד החתן החצי ועל צד הכלה החצי ובמקום שהחתן אינו נותן נדן ולאביו אולי אין לו. עכ"ז אין על האלמנה רק לשלם מחצית החיוב שבשדוך מעיקרא לא נכנסו הצדדים אדעתא שיהי' אחד ערב בעד השני, מ"מ המנהג שצד הגדולה מפייסים להשדכנים לתת יותר מהחיוב כדי להפיס דעתם (בית יצחק אה"ע ח"א סי' קטו ס"ב), שדכן שהציע לראובן שידוך, ונפגשו, ולא סגרו. ואחר כך ראובן נשא לאחרת, וגרשה, ואחר כך נשא לראשונה, אין לו לשדכן כלום, שנפסק הענין (ערך ש"י).

עי' ש"ך (לעיל סי' עה סל"ג ד"ה אפילו קרוב): מי ששידך בנו, ולאחר זמן אמר לאבי הכלה כך וכך התנית לבני, והלה אומר להד"ם ואת לאו בעל דברים דידי, כשיתבעני חתני אדע מה אעשה, ובא החתן ותבעו, ואמר לו כלום שמעת שהתניתי לך, ואמר לו כך אמר לי אבא ובכך עמדתי וקידשתי, והוא אומר כיון שאין אביך כשר לעד לך ואי אתה טוען טענת ברי, אפילו שבועת היסת אין לך עלי. הדין עם הבן, שמצינו בכל התורה שלוחו של אדם כמותו, ובעל דברים דידיה הוא אבי החתן, כדרך הבא בהרשאה, ואם יש חולק בדבר, יכתוב הבן הרשאה לאביו וישבע אבי הכלה, כדין התערובות (ח"מ סי' קעז ס"א) דכתבי הרשאה זה לזה, והוא בעל דברים ויגש אליו.

485 עי' לקמן סי' רמו סק"ג(ב).
486 אם קודם שהתחיל לסרסר או לשדך אמר בעל הבית אל תעשה בעד שכר ושתק אז פטור, וכ"ש אם השדכן אמר בפירוש, אבל אם כבר התחיל, אז שתיקה אינה כהודאה וחייב (אורחות המשפטים כלל ו סי' ט), עי' סמ"ע לעיל סי' קעו סק"ג(ב).

487 עי' לקמן רמ"א סי' רמו ס"ז שכל העושה לחבירו דבר, זה לא בחינם אלא בשכר, ועי' ראנ"ח ג: שראובן נתן שוה ערך ביד שמעון ובקש ממנו להשתדל למצא שידוך לפלונית, וכן עשה, וטוען ראובן שמה שנתן לו, היא יותר מדמי שדכנות, וצריך להחזיר, וז"ל הראנ"ח: אף על גב שהתנה לתת לו יותר מכדי טרחו כיון דלאו עליה רמי לשדך וגם הגילין לתת יותר לשכר שדכנות, אז צריך לשלם. ויש לדייק מדבריו שאם עליו רמי לעשות, אז אין לו זכות לדמי שדכנות, וצ"ע.
ועי' שו"ת מהר"ם מינץ סי' עד: מעש' בכל יום שקרובים מכניסי' עצמם בתוך הענין ומוותר' בע"כ של בעל דבר כדי לגמרו, מ"מ משום הכי לא הו' שדכני', ע"כ, משמע שקרובים כן יש להם דין שדכן, ועי' לעיל הערה 472 בשם האג"מ.

מאיר המשפט על הושן משפט חלק ה'

אם נתרצו שניהם בחזרת השידוך אחר כתיבת התנאים, לא הפסיד זה שדכנות, במקום שגובין השדכנות אחר כתיבת התנאים (ט"ז).

(ל') אם חזרו בהם כו' - אפילו במקום שעושים קנס, מכל מקום אזלינן בתר המנהג שלא להגבותו עד אחר הנישואין, ומסתמא במקום שאין המנהג, כל שלא התנה בפירוש לגבותו מיד אחר שנתפייסו, דסבירא ליה דאין לו זכות לתבוע השדכנות עד אחר הנישואין, וממילא אם יחזרו בהן אינו גובה כלל (סמ"ע), סרסור שגמר המקח בסיתומתא כדרך התגרים ואח"כ מחלו המקח זה לזה והסרסור רוצה שכר סרסרותו, הדין עם הסרסור מאחר שכבר גמר כל פעולתו ואין שום פעולה נשאר עליו א"כ אף שמחלו זה לזה מחוייב לשלם לו ולא דמי לשדכן שאם נתבטלו הנישואין א"צ ליתן לו שכרו, דשאני התם דאף שקיבלו קנין שישאו זה לזה וזה נגמר כבר הלא לא הקנו גופם זה לזה אלא חיוב על הנישואין ולא נגמרה פעולתו ומשא"כ הכא כיון דהמקח נגמר בקנין והסחורה הרי היא כאלו היא ברשות הלוקח ודאי נגמר פעולתם לגמרי ולא מהני מחילתם (רע"א ❖ השער אפרים).

(ה') על מנת שיתפייס - כל שדכנות סתמא כאלו התנה ע"מ שיתפייס לקנין שעושים הקנס ומ"מ אם עבר א' מהצדדים והשני א"י להוציא הקנס וההיזקות שלו חייב השדכן להחזיר לו חלקו משדכנות (ש"ך).

סימן קפו - הלוקח כלים מן האומן למכור, ובו ב' סעיפים:

(א) ⁴⁷⁴הלוקח כלים מבית האומן לשגרן לבית חמיו, ואמר לו אם מקבלים אותן ממני אתן לך דמיהם, ואם לאו אתן לך שכר מועט(א), ונאנסו בהליכה חייב(ב), ואם נאנסו בחזרה פטור(ג), אבל אם נגנבו או אבדו חייב:

(כ) אתן לך שכר מועט - היינו אתן לך שכר כפי מה שנהנה בו, שהראה בבית חמיו שהיה חפץ לשלוח להן דורון (סמ"ע).

(ב) בהליכה חייב - דהואיל שקצץ עם המוכר דמיו ולקחן, הרי הם לקוחין בידו עד שידע שלא יקבלו ממנו בבית חמיו (סמ"ע ונתה"מ), אבל כל זה רק אם מכרם בכדי שיוס, אבל אם מכרם בפחות, אז כל הנאה של הלוקח, והוא שואל, וחייב באחריותו עד שיגיעו לידו של המוכר (נתה"מ) ⁴⁸⁸, וי"א היכא שפסק הדמים בפירוש בשעת המכירה אפילו דלהוי זבינא דרמא על אפיה הויא ברשות לוקח, וה"ה בזבינא חריפא ולא קץ (ש"ך ❖ מהריב"ל).

(ג) בחזרה פטור - פירוש, מן האונסין, דהרי גילה דעתו מתחילה שבאם לא ירצה לקבלו ממנו יחזירהו ליד האומן, והרי לא קיבלו, ואי משום ההנאה שהראה בו בבית חמיו, הרי הוא על כל פנים נותן להאומן כפי ההנאה, משום הכי אין לו דין שואל אלא דין שוכר שחייב בגניבה ואבידה כמו שכיר כדלקמן ש"ז ס"א (סמ"ע).

(ב) ⁴⁷⁵נטלם על מנת למכרם, וא"ל אם ימכרו במקום פלוני או עד זמן פלוני אתן לך דמים כך וכך, ואם לא ימכרו אחזירם לך, ונאנסו, בין בהליכה בין בחזרה חייב לשלם(ד), ויש אומרים דהני מילי בדבר שיש לו קונים הרבה, ויכול למכרו מיד בדמים שקצב(ה) אלא שמחזיר למכרו ביותר כדי שישתכר בו, דאם לא כן פטור מאונסים(ו), ואינו חייב אלא בגניבה ואבידה כדין סרסור(ז). הגה: ⁴⁷⁶ואם קצב לו דמיס(ח) ואמר לו כל הכיח מזה נחלוק בינינו, אין לו חלק דין סרסור ואינו חייב צאונסיס(ט).

(ד) בין בחזרה חייב כו' - הטעם, משום דחזרה דהאי הליכה היא, דגם בחזרתו הוא בודק אחר לוקחין למכור להן בריות, נמצא שלא גמר בדעתו להחזירו לבעליו האומן עד שיחזור

אמנם ע"י לקמן סי' שעה ס"ה ששותף שיווד לחצר השותפין חשיב כיווד ברשות, וכנראה שצריך לשלם.

אחד הבא לקנות ומדבר על לב המוכר להוזיל המקח וע"כ קנו גם אחרים, אינו נוטל סרסרות, דאדעתא דנפשיה עביד (מהר"ל דיסקין אות קצא).

⁴⁸⁸ אם נמצא טוב, והוא מכירה, אין הקונה יכול לחזור בו, אבל אם זה שואל, יכול לחזור בו. ועוד אם הוא שאלה בבעלים, אז בשואל פטור, ובמכירה חייב (מחנ"א שומרים כד), ועוד יש נ"מ, שאם הוא שואל, יכול המוכר לחזור בו, אבל אם זה מדין מכירה אין המוכר יכול לחזור בו.

מאיר המשפט על הושן משפט חלק ה'

לביתו ולא ימצא קונים, והרי הוא ברשותו בעת שנאנס מידו קודם חזרתו לביתו (סמ"ע), וי"א דדוקא בשאלה לזמן, אז פטור אחר שכלה ימי שאילתו, כיון דהזמן ידוע, הוי כהודיעו מתחלה שבסוף ימי שאילתו יבוא ויטול שלו, ודמי כאילו אמר לו בסוף הזמן טול שלך, וכן הדין בשוכר אחר שכלה ימי שכירותו, דשואל ושוכר שווין, דהא שם דומים שואל ושוכר אהדדי, אבל בשואל או שוכר לחרוש שדה פלונית ודאי דהוי שואל עד שמחזירו, או עד שיאמר לו טול את שלך, או שמודיעו שגמר המלאכה, אבל בשואל אחר שכלה זמנו, אף שהודיעו חייב, כדין שומר שכר, מטעם דהואיל ונהנה מהנה (נתה"מ).

(7) מיד בדמים שקצב - נמצא דכל ההנאה של הלוקח (דדומיא דהשואל בעינן להיות כל הנאה שלו, דאז דוקא מיחייב באונסין) למוכרו ביוקר יותר ממה שקצבו לו, דגם המוכר היה מוצא קונים אחרים בכל עת שרצה למוכרו בקצבה זו שקצב עמו (סמ"ע).

(8) דאם לא כן פטור כו' - שהרי אין כל הנאה שלו, אלא גם האומן יש לו הנאה מזה, במה שמוכר לו סחורה שאין לה קונים (סמ"ע).

(9) ואינו חייב אלא בגניבה ואבידה - לדיעא זו ברישא כשאינו זבינא חריפה אינו בחזרה רק ש"ח ולא ש"ש (נתה"מ).

(10) ואם קצב לו דמים כו' - אפילו אם יש לו קונים הרבה, אמנם אם כאשר השליח הגיע ליעד למכרם שם, ירד המחיר, הנה אין לו לשליח בהפסד זולא כלל כי היוקר והזול אינו ביד האדם ואין לך אונס גדול מזה שאינו ביד האדם⁴⁸⁹ (ש"ך ❖ הרשד"ם).

(11) ואינו חייב באונסים - שהרי אין כל הנאה שלו (סמ"ע).

n :Commented [j142]
לש?

7 :Commented [YL43]
שאלו על ההערה

סימן קפז - דין שליח שמוען שאירעו לו אונסים, ובו ד' סעיפים:

(א) ⁴⁷⁷כל שליח שמען שאירעו אונס פלוני והפסיד כך וכך, הרי זה נשבע שבועת השומרים על טענתו ויפטר(א), ואם היה האונס במקום שאפשר להביא עליו עדים(ב), או דבר שהוא גלוי וידוע שהרי ימצא עדים, הרי זה צריך להביא ראיה על טענתו, ואם לא הביא עדים אינו נאמן ומשלם:

(8) הרי זה נשבע שבועת שומרים כו' - עי' לקמן בסימן רצ"ד ס"ב וש"ה ס"א, דהיינו שישבע שומר חנם שנגנב או שנאבד ושומר שכר שנאנס, ויכללו בשבועתן שלא פשע בה ושלא שלח בה יד, ועל דרך זה נשבע גם כן השליח שאירע בו כך וכך ושלא שלח בה יד ושלא פשע בה, וכל זה רק אם הוא מקום שלא מצויים עדים לאונסו, אבל במקום שיש עדים לאונסו, אם הוא לא מביא עדים שישלם (סמ"ע וש"ך), ואם הוא במקום שעל הסתם אין עדים, אבל השומר טוען שיש עדים, אם לא יביאו עדים שישבעו (ש"ך ❖ המבי"ט), וכן אם היו עדים שם, אבל הדיון היה לאחר זמן, שאין מן הסתם למצא עדים, הוה כמקום שאין עדים (ש"ך ❖ המבי"ט).

(9) ואם היה כו' - אם נעשה הדבר במקום שיש רואה, דהיינו במקום שהאנשים מצויים, ובאם כדברי הנתבע כן הוא, היו האנשים שהיו שם רואין הדבר, או היה נודע ביניהן הדבר מחמת הקול שהיה יוצא על הענין, ככהאי גוונא אינו נפטר בשבועה, אם לא בעדים או ראיה (סמ"ע), ונראה דלאו דוקא שידוע שהיה במקום שיש עדים, אלא אפילו שהנפקד בעצמו מודה שהיה במקום שיש רואה, מכל מקום חייב, ואף שיש לו מיגו דאי בעי היה אומר שהיה במקום שאין רואין, משום דהוי כמיגו במקום עדים (נתה"מ).

(ב) ⁴⁷⁸מעשה באחד שאמר לשלוחו קנה לי ארבע מאות גרבי יין ממעות שהיו לו בידו, וקנה לו ונמצא חומין, אמרו חכמים מניין גדול כזה שהחמיץ קול יש לו, הואיל ואפשר להביא ראיה יביא ראיה שלא היה היין חומין(ג) בשעה שלקח ויפטר, ואם לא יביא ראיה ישלם, וכן כיוצא בזה מדברים שהראיה מצוייה בהן(ד), אבל דבר הנעלם שאין ראיתו מצוייה ישבע עליו:

⁴⁸⁹ פ"י שהשליח מקבל חצי מהמחיר שדברו עליו, והבעלים מפסיד, וכן אם נתייקר השוק, גם כן לא יקבל חצי אלא חצי על המחיר שדברו עליו.

מאיר המשפט על הושן משפט חלק ה'

(א) יביא ראיה שלא היה היין חומץ - כיון דמיירי שהיו מעות פקדון אצלו ואמר לו לקנות במעותיו יין, ואמרינן שמא מעותיו עדיין אצלו ויין שלו הוא דהחמיץ, ונשבע על המעות פקדון דתו לא הוי כזו ששואל ממנו המפקיד ואכתי צ"ע (קצה"ח), וי"א דחמרא שהחמיץ קלא אית ליה, הוי כאנן סהדי שלא נאנס בידו מאומה, דאפילו אם היה אירע לו אונס בשלו, גם כן קלא אית ליה, משום הכי חייב לשלם (נתה"מ).

(ב) וכן כל כיוצא בזה כו' שהראיה מצויה בהן - לקמן בסימן רצ"ד ס"ג: הני מילי דבר דשלטא ביה עינא, אבל מאן דנקט חפצא בידיה, דאפשר שאע"פ שרבים מצויים שם ליתרע בו אונסא ולא ירגישו בני אדם, דינו כבמקום שאין עדים מצויים (סמ"ע).

(ג) וכן הדין בכל טענת שיטעון השותף כיוצא בו(ה), וכן הדין בטענת השומרים אם הראייה יכולה להיות, או יביא ראיה על טענתו או ישלם. הגה: 480 דוקא בטענת שומרינו(ו), אבל בטענת פרעון והסבה וכיוצא בה לעצמי אינני פלעי זכענה, אפילו יס ראייה מפטר בנכונות(ז):

(ח) וכן הדין בכל - עי' לקמן סי' רצד ס"ב [הובא לעיל סק"א] (ש"ך).

(ט) ודוקא בטענת שומרים כו' - אין חולק בזה (סמ"ע), וי"א כשנתן לו עכשיו מעות לקנות, גם כן קודם שקונה היין המעות פקדון בידו, ולכן בראובן שאמר לשמעון, זבין לי האי מידי ממעותיך, וטען שמעון שקנה לו ונאנס מידו, נשבע שמעון שבועת שומרים שקנה ונאנס מידו, וחייב ראובן לשלם לו (נתה"מ).

(י) אבל בטענת פרעון והשבה - דדוקא בטענת נאנסו שנעשה שלא בפני הבעלים, משום הכי כשיש רואה, אנן סהדי דאילו היו נאנסו בידו היה מביא תיכף עדים לבית דין, שלא להביא את עצמו לידי חשד ולידי שבועה, מה שאין כן בפרעון, אם באנו לחייבו מטעם זה, אם כן לעולם יש לנו לחייבו, דהא לעולם יכול לפרוע לו בעדים, ואם כן יכול לומר לו, היה לך לפרוע בעדים, אלא ודאי דלא שייך זה גבי פרעון, דיש לומר, דלהכי פרע לו שלא בעדים משום דאינו חושד את המלוה שיכחישו בפניו, ולהכי אפילו פרע לו במקום שיש רואין, לא שייך לומר שהיה לו להביא תיכף לבית דין, משום דלא חושדו (נתה"מ).

(יא) נתן מעות לחבירו לקנות לו חטים וכן עשה, ושם החיטים בבית אחד ונרקבו מחמת גשמים שירדו עליהם, חייב לשלם(ח).

(יב) ונרקבו מחמת גשמים - זה פשיעה שהדבר ידוע דעבידי הבתים דמדלפי וסתם גגים חתורים הם אצל גשמים, והיה לו ללכת לראותם אם גשמים מדלפי על החטים, וכיון שלא עשה כן אין לך פשיעה גדולה מזו, ומסיים: ומ"מ על דברי אין לסמוך כלל, מאחר ולא מצאתי ראיות, ע"כ מהמהרי"ק. ומאחר ואין דרכו של הרב לסיים בתשובותיו כך, לכן אפשר דהב"י לא ראה כל התשובה (ש"ך ❖ הא"א).

סימן קפח - אין שליחות לעובד כוכבים ויש שליחות לעבד ואשה, ובו ו' סעיפים:

(א) 482 אין העכו"ם נעשה שליח לדבר מהדברים שבעולם(א), וכן אין ישראל נעשה שליח לעכו"ם לדבר מהדברים⁴⁹⁰:

(ב) אין הגוי נעשה שליח לדבר מהדברים כו' - הא דאמרינן דאין שליחות לגוי היינו שאינו יכול לזכות לחבירו על יד גוי ולא לזכות הוא מחבירו על יד שליחות גוי ויכול לחזור וליקח מיד הגוי מה שנתן לו שיזכה בשביל חבירו אבל אם השליח הגוי עשה שליחותו ונתן לחבירו מה שנתן לו כבר זכה כיון שהגיע לידו ושליחות עכו"ם הוי כמעשה קוף בעלמא וכן הא דאמרי' אין שליחות לגוי היינו בינו לבין ישראל אחר אבל ישראל שמנה שליח לגוי שיקנה לו או ימכור לו וקנה או מכר בין מגוי או לגוי בין מישראל או לישראל כיון שקנה או מכר כדין הראוי עם הגוי או עם ישראל הרי הוא קנוי לישראל המשלחו או לישראל הקונה (ש"ך ❖ המבי"ט⁴⁹¹), עי' ש"ך בסימן רמ"ג סק"ב(לב) וז"ל, ועכו"ם

⁴⁹⁰ עי' מחנ"א (שלוחין יא) שאע"פ שאין שליחות לעכו"ם עכ"ז פועל עכו"ם כן הוה, ועי' מהר"י אסאד (ח"ג סי' ריג) החולק, וכן רבים.

⁴⁹¹ עי' קצה"ח סי' קפב סק"ב, וכן סי' רי סק"ה, שגוי שנתן לשליח ישראל עבור ישראל אחר, ואפילו ישראל הזוכה מעכו"ם לישראל אחר, אינו קונה, וכל זמן שלא הגיע ליד המשלח, או מי שזכה עבורו, אינו קונה. ועל זה בונה הבית שלמה, שראובן ששלח שמעון לקנות קרקע מגוי,

מאיר המשפט על הושן משפט חלק ה'

לעכו"ם הוי שליח, ע"כ. וי"ח, והעיקר דהוי שליח אמנם אין שליח לדבר עבירה אפילו בעכו"ם (קצה"ח), עי' משאת בנימין [עכו"ם לעכו"ם הוה שליח] ובנחלת שבעה [הובא לקמן סי' קצד סק"יז] ובב"ש [ז"ל השו"ע (ס' ה ס"ד): יש אוסרים למכור בהמה לעכו"ם אם ידוע שהוא יסרו, ומיהו אם אין העובד כוכבים הקונה מסרסם בעצמו, רק נותנו לעובד כוכבים אחר לסרס, לכולי עלמא שרי. וז"ל הב"ש: דאז הוי לפני דלפני ומותר ואפי' אם נתן לשלוחו אין שליחות לעכו"ם, דאפילו עכו"ם בעכו"ם אין שליחות, ודלא כמשאת בנימין] ובתפארת למה [דלא כמשאת בנימין], ובש"ך לעיל סי' קכ"ג סק"ל [שלפי השו"ע אפשר לעשות הרשאה לגוי, והוה מטעם שליחות] ובמוהריק"ש אם בנה ישראל ע"י גוי הוי חזקה אף על גב דאין שליחות לנכרי [אם דרך הכל הוא לבנות על ידי גוים ואדעתא דהכי הקנה ואמר לי החזק וקנה]. ואם שליחות למומר עיין ב"ש אה"ע סי' קכ"ג וקמ"א [מומר פסול להביא גט כמו גוי⁴⁹²] ובמ"א סי' קפ"ט [דווקא מומר להכעיס דינו כגוי לענין שליחות] ושו"ת ב"י [משומד, כיון שהוציא עצמו מכלל ישראל לדברי הכל אינו נקרא בן ברית והרי הוא כגוי זולת לענין גיטין וקידושין דכיון דאיתיה בתורת גיטין וקידושין לדברי הכל שייך בשליחות גט אלא שקצתם חששו שמא יבטל השליח או הגט], ובש"ך [יש פרשת זיכה ומעמד שלשתם במומר⁴⁹³] (רע"א).

(ב) ⁴⁸³עושה אדם שליח איש או אשה, ואפילו אשת איש (א), ואפילו עבד ושפחה (ב), הואיל והם בני דעת וישנם במקצת מצוות נעשים שלוחים למשא ומתן (ג), ⁴⁸⁴אבל מי שאינם בני דעת (ד) (ה) והם הרש שומה וקטן אינם נעשים שלוחים, ולא עושים שליח אחד הקטן ואחד הקטנה, לפיכך: השולח בנו קטן אצל החנוני, ונתן בידו פונדיון שהוא שני איסרין ונתנו לחנוני, ומדד לו באיסר שמן ונתן לו את האיסר, ואבד את השמן ואת האיסר החנוני חייב לשלם שלא שלחו אלא להודיעו (ו), ולא היה לו לשלח אלא עם בן דעת (ז), ובן כל ביוצא בזה. הגה: ⁴⁸⁵ועל הכלוהית שנתן המסלח ליד הקטן ומדד החנוני לתוכו, אם עזרו הקטן החנוני פטור, אלא אם כן לקחו מידו ומדד לאחיס (ח) והחזירו לידו ואם פירש ואמר שלח לי עם הקטן הכי זה פטור (ט):

(⁸) ואפילו אשת איש - אפילו איש זה לאשתו של איש אחר, וקא משמע לן בזה, דאף על גב דרשות אחרים עליה, ואינו דומה כל כך להמשלח, עכ"ז הוה שליח (סמ"ע).

(²) ואפילו עבד ושפחה - פירוש, אפילו כנענים שהם בני מצוות קצת (סמ"ע).

(³) וישנם במקצת מצוות - ר"ל, אף על פי שאינם דומים להמשלח ישראל לגמרי שחייב בכל המצוות, מכל מקום ישנם במקצת המצוות (סמ"ע).

(⁷) שאינם בני דעת - וראוי לספק היכא דהיה פקח בשעה שעשאו שליח וקודם שגמר השליח שליחותו נשתטה המשלח, ויש בזה מחלוקת ראשונים, ולפי הצד שיש שליחות אפילו אחר שנשתגע, ה"ה אחרי מיתתו, ולכן במתנה למאן דאמר עדי בחתומיו זכין ליה, אם שלח שליח עם השטר מתנה להוליך ליד המקבל, ומת הנותן קודם שמטא שטרא לידיה, זכה בהמתנה (קצה"ח), וי"ח במתנה, דכיון דיכול לחזור בו, מת לא גרע מחזרה (נתה"מ).

ושמעון הוסיף כסף משלו להשלים את המכר, אינו קנה לראובן, ויכול לראובן לחזור בו. אמנם בשכירות עי' מחנה אפרים (שלוחים סי' טו) גוי ששלח לישראל שישכיר לו בית מישראל ועשה השליח את שליחותו ונתן המעות למשכיר כדי שיקנה המשכיר ביתו לגוי. לא צרי' בזה שליחות וזכיה כיון דאין ישראל זוכה במידי לגוי אלא מעשה קוף הוא דעביד דנותן המעות למשכיר וממילא זכי הגוי, ע"כ. אבל קניית קרקע שצריך שטר, אין שליחות, שהממון עצמו לא עושה את הקנין לבד, אמנם במקום שאין צריכים שטר אלא רישום, והרי כל הקנין יחד עם רישום ויפוי כח לעו"ד (עי' לקמן הערה 567) אז נראה שחזרנו למעשה קוף וקנה.

⁴⁹² ועי' עוד במעשה קוף בנתה, מ סי' קפב סק"ז, וכן רע"א שם סק"י. ועי' רע"א סי' קפג סק"ג. ועי' שם בב"ש שמקורו היא מתוס' סנהדרין, שבפשוטות התוס' מדבר בענין אחר, ולא פסול מלהיות שליח.

⁴⁹³ יש להדגיש שהש"ך מציין שבאה"ע סי' קמ ס"ה מובא פרשה של זכיה למומר, ועל אף שזה מח', עכ"ז המח' אינו אם יש זכיה או לא.

מאיר המשפט על הושן משפט חלק ה'

(71) שם - יש להסתפק באם שכר לאותן שאינן בני שליחות, והן פועלים אצלו, לעשות קנין חזקה, כגון לבנות או לחפור בשדה הפקר או בקניית בית, או אם משך ע"י פועלים שאינן בני שליחות, או הגביה, אי מהני. דהא חזינן במגביה מציאה לחבירו, דאף דמאן דסבירא ליה דלא קנה חבירו, אפילו עשאו שליח, מכל מקום בפועל שהוא שכיר, קנה, משום דיד פועל כיד בעל הבית, אלמא דפועל לאו מטעם שליחות הוא, אם כן מהיכי תיתי נימעט הנך דלאו בני שליחות נינהו, ולמעשה לא מהני, דאף דיד פועל כיד בעל הבית, לא מהני, מטעם דהוי כחצר מהלכת. אמנם כי אימעוט גוי משליחות, היינו במידי דבעי שליחות, ואם עשהו שלא מדעת בעל הבית אין מעשיו כלום, והנה בקנין הגבחה יש שני עניני קנין, א', כשהוא בידו קנה אפילו לא הגביה כלל, דלא גרע ידו מחצירו. ויש עוד קנין, כשהוגבה מכחו⁴⁹⁴ אפילו לא נטלו בידו כלל, אם כן הכי נמי אם צויה לפועלים להגביהן, אין לך גורם גדול שיהיו מוגבהין מזה, כיון דיד וכח פועל כיד וכח בעל הבית. ואין הכי נמי אם לא הגביה הפועל המציאה, רק שנטל בידו המציאה והחזיקו סמוך לארץ ולא הגביה שלשה, דאין שם קנין רק מטעם יד⁴⁹⁵, לא קנה הבעל הבית, כיון דיד פועל הוי חצר מהלכת. וכן בקנין משיכה, כיון דאפילו קורא לה והיא באה לרשותו מהני, אלמא כל שנמשך לרשותו ע"י גרמתו מהני, הוא הדין כשצויה לפועל למושכו לרשותו מהני, דאין לך גורם גדול מזה, ואפילו הפועל אינו בר שליחותיה. אמנם אם פועל גוי משכו לרשות עצמו, אפילו עשאו שליח לא מהני, כיון דאין שליחות לגוי, ולא מצינו רק דיד פועל כיד בעל הבית, אבל רשות פועל לא הוי כרשות בעל הבית, ואין כאן משיכה כלל. וכן משיכה בסימטא לא מהני ע"י גוי, דסימטא הטעם, דרשותו של העומד שם היא. ואם אמר לשליח גוי שאינו פועל שימשוך לרשות בעל הבית, נראה דלא מהני כיון דאין שליחות לגוי, ולא הוי יד גוי כיד בעל הבית, ולא הוי הבעל הבית גורם במשיכה זו כלל, דגוי אדעתא דנפשיה עביד, ולא הוי הבעל הבית גורם במשיכה זו כלל. וכן נראה לי בחזקה, דאם נעל גדר ע"י פועל גוי דמהני, כיון דאפילו לקח או הניח אבן מרחוק והיה גורם לתיקון השדה קנה, אם כן הוא הדין בפועל גוי. ואף דבקנין בעי כוונה לשם קנין, מכל מקום כוונת פועל ככוונת בעל הבית, דהפועל כבעל הבית דמי לגמרי, רק דיד פועל לא מהני מטעם דהוי חצר מהלכת. ונראה דבחזקה מהני ע"י פועלים אף שהפועלים לא נתכונו לזכות, כיון שהבעל הבית נתכוין לזכות, כיון דבגרמתו נתקן השדה הוי כאילו החזיק בעצמו, דמה לי אם חפר ע"י שורו או ע"י פועלו, דמה שחפר פועלו ע"י קולו וציוויו הוי כאילו חרש שורו על פי קולו, וכיון שהוא נתכוין לזכות ע"י הפועלים מהני. היוצא לנו מזה, דהגבחה או משיכה וחזקה ושאר קנינים שנעשו ע"י פועלים נכרים, מהני כמו שעשה בעצמו, אבל ע"י שלוחים נכרים לא מהני, וע"י פועלים מהני אם נתכוין בעצמו לקנות ע"י הקנין שעושין הפועלים אף שלא נתכונו הפועלים. אמנם כשהפועל קונה מטעם יד לא קנה הבעל הבית, וגם לא מהני משיכת פועלים רק כשמושכין לרשות בעל הבית, אבל כשמושך לרשות השליח, וכן כשמושך בסימטא, לא מהני ע"י פועלים כשאינו בר שליחות, וע"י בר שליחות זכה בכהאי גוונא (נתה"מ)⁴⁹⁶.

(71) שלא שלחו אלא להודיעו - פירוש, להודיעו שהוא צריך לשמן (סמ"ע).

(71) ולא היה לשלחו אלא עם בן דעת - ודוקא בפונדיון שנשאר בעין ביד החנוני הוא דאמרינן הכי, דכיון דהפונדיון דאבי הקטן הוא אין לו ליהנות ממנו עד שיגיע לאב חליפין בעדו, מה שאין כן בצלוחית שלא נשאר ביד החנוני, אין עליו לשומרו יותר מהאב עצמו שמסרו להקטן, ואף שלקחו החנוני בידו למדוד ביה להקטן, מה בכך, אבידה מדעת אביו מעיקרא היתה, והוא הדין אם היה מחזיר הפונדיון בעין ליד הקטן ולא היה רוצה לשלוח על ידו כלום, ונאבד מיד הקטן, היה פטור החנוני (סמ"ע).

(71) ומדר לאחרים כו' - דאז הוה ליה שולח יד בשל חבירו, וחייב באונסים עד שיעשה בו חזרה גמורה (סמ"ע).

⁴⁹⁴ ע"י ש"ך קצח ס"ב שזה מחלוקת.

⁴⁹⁵ ע"י לקמן הערה 584.

⁴⁹⁶ ע"י קצה"ח קצ"ב ס"ב. ע"י מחנ"א שלוחים יא אחרת [הוב"ד לעיל הערה 490], ונתה"מ התקשה בדבריו שם, וע"י רע"א ס"י תכ"ז סא שמביא את דברי המחנ"א.

מאיר המשפט על הושן משפט חלק ה'

(ב) ואם פירש ואמר כו' - הטעם פשוט, דהא אין שייך לומר דכונתו היתה לשלוח על ידי בן דעת, דהא בפירוש אמר ליה לשלוח ע"י בנו הקטן (סמ"ע), הרמ"א קיצר במקום שהיה לו להאריך, והיה לו לבאר דבנטלו למוד בה לאחרים, דחייב על הצלוחית אפילו פירש שלח לי עם הקטן, מאחר והוה שואל שלא ברשות, דהוה גזלן, וחייב באונסין (נתה"מ).
(ג) ⁴⁸⁶האומר לחבירו מנה שיש לי בידך בין מלוה בין פקדון שלחתי לי ביד פלוני, אפילו היה קטן, אם רצה לשלחו בידו נפטר ואינו חייב באחריותו(י):
(ד) ⁽¹⁾ האומר לחבירו מנה כו' - בא לחדש כאן וללמדנו, שלא תימא דוקא כשאומר בפירוש שלח לי עם הקטן כדלעיל, הוא דאינו חייב, הא אם אמר שלח לי עם פלוני, דיש לומר דלא יודע שהוא קטן, וחייב אף על פי שהוא קטן, קא משמע לן כיון דעל כל פנים קיים מאמרו, פטור השולח (סמ"ע).
(ד) השולח לחבירו לשלוח לו על ידי שליח מעות שהיו לו בידו מלוה או פקדון נתבאר בסימן קכ"א:

(ה) ⁴⁸⁷כל היבא שהשליח משנה מדעת המשלח בטל השליחות מכל וכל(יא):

(א) ^(א) בטל השליחות מכל וכל - עיין לעיל סימן קפ"ב מסעיף ו' ואילך, שם כתב חילוקי דינים בזה, והוא, דאם אין השליח הודיע להמוכר שהוא שליח המשלח, אזי המקח קיים, והדין הוא בין השליח והמשלח. עוד כתב שם חילוקים אחרים, ע"ש (סמ"ע), פי' אפילו אם השליח רוצה להשלים חסרונו (ש"ך).
(ו) ⁴⁸⁸מי שהגיע לו היזק בממונו מחמת שליחות שולחו, או שהעלילו עליו מחמת השליחות והפסידוהו ממונו, אין המשלח חייב לשלם לו נזקו, ועיין לעיל סימן קע"ו מסעיף מה⁴⁹⁷(יב).

(ב) ⁽²⁾ ועיין לעיל סוף סימן קע"ו - כך צריך לומר. ור"ל, דשם (סעיף מ"ח) כתב רמ"א פלוגתא באם נתפס בגופו אם חייב לפדותו באם היה שלוחו בחנם. ואפשר לומר דדוקא שם הכריע הרמ"א דיש פלוגתא, משום דאמרינן דהוה גופו כשאו"ל לו, משום הכי סבירא ליה חד מאן דאמר דחייבים לפדותו, מה שאין כן כאן דניזק השליח בממונו, יש לומר דכולי עלמא מודים דפטור המשלח, משום הכי סתם רמ"א, ולא כתב כאן דיש חולקין אזה (סמ"ע), אמנם אם הגיע לו נזק מחמת השולח, שהשכאים שבאוהו בגלל שהוא שליח של פלוני, אז הוא חייב לפדותו, דהוה כפושע, וזה לכו"ע. וכל זה כאשר הגיע לו נזק לגופו, אבל אם גנבו לו כסף, לכו"ע לא הוה שאול לו על כספו (רע"א ❖ אורים גדולים).

הלכות מקח וממכר

סימן קפ"ט - דין אין המקח נגמר בדברים, ובו סעיף אחד:

(א) ⁴⁸⁹אין⁴⁹⁸ המקח נגמר בדברים(א), שהאומר לחבירו היאך אתה נותן לי חפץ זה, ואמר ליה בכך וכך, ונתרצו שניהם ופסקו הדמים, יכולים לחזור שניהם, אפילו היה הדבר בפני

⁴⁹⁷ עי' לעיל סי' קעו סק"ק(ע).

⁴⁹⁸ עי' שו"ת רמ"א (סי' י) שיש מצוה להקדים לעשות משא ומתן עם יהודי מאשר לעשות עם גוי, אפילו אם הגוי מוזיל המחיר, ובזה ירויח יותר. אמנם עי' במהר"ם שיק (ח"מ סי' לא) שמקשה שזה לא מובא בשו"ע, ובפרט בתגר, שזה פרנסתו, והרי כדי חייו בוודאי אין צריכין להקדים ישראל כיון דצריך לכדי חייו וחיין קודמין לחיי חבירך, ובמכירה אצל תגר שהכל ככדי חייו א"צ להקדים ליכח מישראל ביוקר, אמנם משום טירחא דטריחא לי' מילתא יותר לקנות אצל ישראל מאצל נכרי שיהי' סבירא לדחות קדימה הנ"ל לא שמענו כיון דעל ידו יבוא הנאה לישראל וכי מילתא זוטרתא היא ליהנות ולהחיות את ישראל. ועי' לעיל סי' קע"ה סמ"א בפירוש דלא כרמ"א. ועי' לעיל סי' קנו ס"ה: תלמיד חכם המביא סחורה לעיר, חייבין למנוע לכל אדם למכור, עד שהוא ימכור שלו. ואי איכא עובדי כוכבים דמזבני, דליכא רווחא לת"ח, מותר כל אדם למכור. ועיי"ש בפ"ת: כיון דאם שניהם ישראלים דינא הכי, גם כשהמוכר עו"ג אנו צריכין לגדור גדר שלא יקנה שום יהודי מהעו"ג, דאפילו אם זה היהודי שהביא סחורה למכור אינו תלמיד חכם, מ"מ זכה בדין שלא לקנות אותה סחורה מהעו"ג, דלמדה תורה דאם באת לקנות קנה מיד עמיתך וכן למכירה כו', וזהו אפילו כשהעו"ג מוזיל גביה, דאם בשוין למה לי קרא כו'. אמנם בסחורה שיכולין לקנותה בין עו"ג בין ישראלים, ולכן אין בידינו לתקן כשאומר שלא יקנו ישראלים ממנו, דמ"מ יקנו העובדי